ՀԱՆԳԱՆԱԿ ՀԱՒԱՏՈՅ

Յիսուս սէր էր Իր վարդապետութեան մէջ
Մէր էր իր գործունէութեան մէջ
Մէր էր իր չարչարանքներուն մէջ
Մէր էր նաեւ խաչին վրայ

THE NICENE CREED
(FOURTH CENTURY) 325

ԱԼՊԷՌ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
ՀԱՅ-ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ
2001

Ձ Ո Ն Ե Ր Գ

Այս համեստ խորհրդածութիւններս կը նուիրեմ ու կը բաժնեմ բոլոր անոնց հետ, որոնք կը սիրեն Յիսուս Քրիստոսը և կ՛ուզեն աջակերտիլ Անոր: Յիսուսի էական ու գլխաւոր գործառնութիւնը, ուսուցանել, քացատրել և Աստուծոյ կամքը յայտնել էր մարդկութեան:

Աբրահամ նահապետէ 300-400 տարի յետոյ, Մովսէս ջանաց զԱստուած Օրէնքի բռնաշապիկի (strait-jacket) մէջ դնել: Յիսուսի Համբարձումէն 300-400 տարի վերջ, Քոնսթանթին թագաւորի հրամանաւ Նիկիոյ Տիեզերական Առաջին ժողովին 325 թուի ուր 318 նշանաւոր եկեղեցականներ խմբագրեցին Քրիստոնէական Հաւատոյ Հանգանակը: Այս ժողովը ունեցաւ իր դրական դերը, սակայն նաեւ պատճառ դարձաւ եկեղեցական բաժանումներու, տելութիւններու և հաւատաբանութեան:

Կարդա՛նք այս պարզ գրութիւնը աննախապաշա՛ր հոգիով և ո՛չ բնադատական: Ջանանք ճանչնալ Աստուած ո՛չ թէ եկեղեցական վարդապետութիւններու ընդմէջէն, այլ՝ Յիսուսի աւետարանաշունչ պատուիրաններու ընդմէջէն:

Փոխանակ ներտելու Մովսէսի և Եղիայի Աստուածը Հին Կտակարանի էջերուն մէջ, աջակերտի՛նք Յիսուսի, ճանչնալու համար Աստուած Հօրմարիտը, որովհետեւ.

«Հանդ մարդ եղաւ և մեր միջեւ բնակեցաւ, և մենք տեսանք Անոր փառքը. փառքը Միածինին, որ Հօրմէն եկաւ՝ շնորհով և ճշմարտութեամբ լեցուն:

«Օրէնքը Մովսէսի միջոցաւ տրուեցաւ, մինչ շնորհն ու ճշմարտութիւնը՝ Յիսուս Քրիստոսի միջոցաւ»--Յով. Ա.14, 17:

Յունիս 27, 2001
Ա. Նորատունկեան

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ամիս մը առաջ, ինձմէ խնդրուեցաւ, որպէսզի երկու խօսք ընեմ Կիրակնօրեայ Վարժարանի փոխրիկներուն, Հանգանակ Հաւատոյի մասին ու բացատրեմ անոր իմաստն ու նպատակը:

Երբ նստեցայ գրասեղանիս առջեւ խորհրդածելու, ակնթարթի մը մէջ հոգեկան աչքերուս առջեւ ներկայացաւ այս համեստ խոկումներն ու մտածումները, որոնք գրի առնելով կ'ուզեմ զայն բաժնել նաեւ հաւատացեալ եղբայրներուս և քոյրերուս հետ:

Այս մտածումները, վարդապետական կամ դաւանական կանոնական պարտադրութիւններ չեն, այլ՝ պարզ խորհրդածութիւններ և մտային ու հոգեկան ուղեւորութիւն մը: Ճանապարհորդութեանս ընթացքին հաւաքեցի զանազան ծաղիկներ, ոմանք գունագեղ, ուրիշներ բուրումնաւետ և ուրիշներ անծանօթ և ծածուկ: Որոնք կրնան թուիլ խորհրդաւոր կամ գաղտնի ըստ ընթերցողին փորձառութեան և վարժութեան: Աստուած օրհնէ իր շնորհները բոլոր Քինֆ սիրողներուն:

Այս բոլոր ջրջագայութեանս ընթացքին, գլխաւորապէս ուշադրութիւնս գրաւեց, որ այսպիսի համաշխարհային եկեղեցական հայրեր կոչուած Քրիստոնեաներ մոռցած էին մեր Տիրոջ **ՄԵՐ** բառը գործածել որեւէ նախադասութեան մէջ: Այս մոռացումը զիս տրտմեցուց և հսկայ ջերմ արցունք մը կաթեցաւ աչքերէս:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ իմ ճանչցած Մարդեղեալ Աստուծոյ Որդին պատուիրեց ըսելով.

«Եթէ դուք զիրար սիրէք՝ առով ամէնը պիտի գիտնան թէ դուք իմ աշակերտներս էք»:

Յունուար 24, 2001 Ալպէր Նորատունկեան
Թորոնթօ

ՀԱՆԳԱՆԱԿ ՀԱՒԱՏՈՅ

Յիսուս սէր էր Իր վարդապետութեան մէջ
Սէր էր իր գործունէութեան մէջ
Սէր էր իր չարչարանքներուն մէջ
Սէր էր նաեւ խաչին վրայ

Նիկիոյ Տիեզերական Առաջին Ժողովին, 325 թուին, 318 նշանաւոր եկեղեցական եպիսկոպոսներ խմբագրեցին ք րիստոնէական Հաւատոյ Հանգանակը: Նիկիոյ Ժողովին, Հայց. Եկեղեցին պատգամաւոր ղրկեց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի որդին Ս. Արիստակէս կաթողիկոսը: Եկեղեցական Տիեզերական կոչուած ժողովներ, իրենք իրենց իրաւասութիւն՝ լիազօրութիւն տուին աւելցնելու կարգ մը հերձանո՛ց հաւատալիքներ որպէս վարդապետութիւններ ք րիստոնէական հաւատքին: Օրինակ.-

Դատելու, բանադրելու և ա ֆ որելու լիազօրութիւն տուին իրենց հակառակորդները, մինչ Յիսուս ներում և սէր արտայայտեց: Որեւէ Տիեզերական Ժողով իրաւունք չունի հաւատքի դաւանանքէն դուրս (Սահմանադրութենէն) խոտոր դաւանանքներ ստեղծելու: Առաքելական ժողովը, գլխաւորութեամբ Տիարնեղբօր Յակոբոսի Երուսաղէմի Եկեղեցական պատմութեան մէջ այսքան ջնորհալի ու բարեացակամ Տիեզերական Ժողով չէ գումարուած ցարդ: Ցաւալի է յայտարարել, որ 4րդ Դարու կէսէն սկսեալ, բոլոր Տիեզերական Ժողովները վերջացած են երկպառակութեամբ, նախանձով, և զիրար բանադրելով:

Նիկիոյ Ժողովէն մօտ վեց հարիւր տարի յետոյ, 1054 թուին, Ջատիկ օր մը, Կարտինալ Հումպըրդ ու եպիսկոպոս Քանտիտա ժամանեցին Պոլսոյ Այա-Սոֆիա Եկեղեցին: Անոնք բարձրացան սուրբ Խորան ու բանադրեցին Բիւզանդիոնի պատրիարքը՝ Միքայէլ Սերիւլարիոսն և նզովեցին Արեւելեան Եկեղեցիները, որովհետեւ անոնք չէին ընդունած Լատին Եկեղեցւոյ աւելցուցած երկու բառերը՝ *"և Որդւոյն"*: Հիմնարկուած Եկեղեցիները բարացած էին ու դարձած *քառապաշտ* փոխանակ ըլլալու Աստուածապաշտ:

ՀԱՒԱՏԱՄՔ Ի ՄԻ ԱՍՏՈՒԱԾ, կը նշանակէ վստահիլ և ապաւինիլ այն հզօր Անձնաւորութեան, որ կը կոչենք "Հա՛յր Աստուած": Անգլիոյ Անսելմ արքեպիսկոպոսը (1033-1109) ըսած է. «Կը հաւատամ որպէսզի հասկնամ»: Մի. Էս. Լուիս (C. S. Louis), անաստուած իմաստասէրը, որ դարձաւ համաշխարհային աստուածապաշտ ջատագով: Ան ըսած է. «Կը հաւատամ Քրիստոսի ինչպէս կը

հաւատամ արեւին. ոչ անոր համար որ կը տեսնեմ զայն, այլ անոր համար, որ իր ջնորհիւ կը տեսնեմ ամէն բան»: Մենք եւս կը հաւատանք Աստուծոյ, որովհետեւ Անոր ջնորհիւ դարձած ենք որպէս քարոզրագոյն մարդ արարածներ:

Կը հաւատանք Աստուծոյ, որովհետեւ միտքով անըմբռնելի է Ան, և Իր համբերութեամբ, սիրով, անձնանուիրմամբ ու իր Որդւոյն սրբարար խաչելութեամբ: Մարմնեղէնը չի հասկնար Հոգեւորը, այդ իսկ պատճառա՛ւ, Աստուած հաւատքի դուռը բացաւ մարդ արարածի փրկութեան համար: Վերլուծումի և «քանականութեան» օրէնքներու չենթարկուող մեծագոյն երեւոյթներէն մէկը ***հաւատալն է***: հաւատա՛լ Աստուծոյ գոյութեան և Անոր Հայրութեան: Քրիստոնեայի մը դերը՝ *հաւատալ, սիրել, տառապիլ և սպասել է*:

Հաւատալ Յիսուս Քրիստոսի, կը նշանակէ, ոչ թէ հաւատալ միայն Անոր *պատմական* դէպք իրողութեան զոր բացայայտ է, այլ կատարել Անոր իւրաքանչիւր պատուէրը: Վստահիլ Անոր զօրութեան և կարողութեան: Ապաւինիլ Անոր իմաստութեան և նախատեսութեան: Վստահիլ Անոր խոստումին, հոգ չէ թէ մենք պիտի տառապինք: Հաւատալը խորհուրդի մը տիրացումն է որուն ստուգութեան փորձանիշը ինքն իր մէջն է: Ստուգութեան անդիմադրելի զգացումն է որ խանդավառ կը դարձնէ քրիստոնեան: Ան կը հաւատայ, թէ յետ մահու իր երկրաւոր անձնականութիւնը նոյնութեան որոշ դրոշմով մը պիտի յարնէ գերեզմանէն:

"Հաւատալ" կը նշանակէ հաւանիլ, կամենալ, վստահիլ և ընդունիլ Աստուծոյ իշխանութիւնը: Վստահիլ Աստուծոյ խնամակալութեան--Մատ. Ջ.25-34, Ղուկ. ԺԲ.22-31: Հաւատքը կը բանայ անսահման կարելիութիւններ մարդու համար: Աստուծոյ չհաւատացող հոգին կրնայ ըսուիլ թէ գոյութիւն իսկ չէ առած դեռ: Ան կը նմանի ներարգանդեան վիճակի մէջ գտնուող մանկիկի մը: Ինչպէս որ չծնած մանկիկը, արգանդին մէջ անհասկնալի, շփոթ ու խաւար գոյութիւն մ՚ունի և ինքնութիւն չէ ստացած, նոյնպէս է նաեւ անհաւատ հոգին: Այնպէս որ երբ հոգի մը անհաւատ կը մեռնի, կրնայ ըսուիլ թէ վիժեցաւ, այսինքն չծնած մեռաւ:

Առաջին դարու քրիստոնեաները ապրեցա՛ն Յիսուսի լոյսով և իրենց կեանքին օրինակը վարակիչ դարձաւ: Խօսքէ աւելի, քրիստոնէութիւնը եղաւ ***ապրուա՛ծ*** իրականութիւն և ոչ թէ միայն դաւանանք ու լոկ հաւատամք: Անոնց կեանքը համակ, եղաւ ծառայութիւն և նուիրում: Առաքելական եկեղեցին կենսունակ աճում մըն էր հեղուկ և ջերմեռանդ, ազատ և անկախ: Կարիք չունէր հաւատամքի կամ կանոնագրութեան մինչեւ օտարամուտ վարդապետութիւն-

ներու մուտքը: Հաւատալ՝ կը նշանակէ նոյնանալ թէ հաւատացածին և թէ բոլոր հաւատացեալներուն հետ, որոնք կը հաւատան բու հաւատացածիդ՝ Աստուծոյ: Եթէ կը հաւատանք Աստուծոյ, պարտական ենք վստահիլ նաեւ անո՛նց որոնք կը հաւատան: Յովհաննու Աւետարանին մէջ առաքեալը կը չեշտէ "հաւատալ"ը աւելի՛ բան "հաւատք"ը: Հաւատքը կրնայ միայն "գիտութիւն" մը ըլլալ, իսկ "հաւատա՛լը" ***գործօն արարք***: Հաւատալիքը ճշմարտութիւններու ցանկ մը չէ՛, այլ Քրիստո՛ս է, Անձնաւորութիւն մը: Առաքեալներու վկայութիւնը հաւատալի դարձաւ, որովհետեւ իրե՛նք կը հաւատային:

Ներկայ դարն ու ներկայ բաղաքակրթութիւնը ունին իրենց անբնական, շինծու և զարդարուն հաւատացողները: Չօր օրինակ Անոնք Քրիստոնեայ են առանց Քրիստոսի հաւատալու: Եկեղեցական ծէսերը կ՛ընեն առանց այդ խորհուրդները ապրելու: Ժամ կ՛երթան առանց երեսնին խաչակնքելու: Հաւատալու առաջին նշանը **աղօթե՛լն** է: Այսօր, մարդիկ կը պաշտեն ո՛չ թէ Աստուած, այլ արծա՛թը: Իրենց շրթներուն վրայ ունին Աստուծոյ անունը այնպէս, ինչպէս լումայափոխը իր մատներուն միջեւ՝ թղթադրամը: Կը կողոպտեն, կը կեղեքեն յաճախորդը: Եկեղեցի չեն յաճախեր, բայց կը պաշտպանե՞ն Եկեղեցին: Կը փառաբանեն զԱստուա՛ծ, բայց չե՞ն հաւատար Աստուծոյ:

Անշուշտ թէ պէտք է հաւատալ թէ Աստուա՛ծ կայ. նոյնպէս ալ հաւատալու պահանջքը կայ, թէ Ան գոյ չէ: Հաւատալու կարողութիւնը չունեցող մարդիկ բթացած հաւատքներ, խանգարուած հաւատալիքներ, ժխտական հաւատքներ և այլասերած հաւատքներ են: Հաւատալու փորձառութիւնը ոչ միայն հակասող չէ բանականութեան, այլ կը գլէ կ՛անցնի գերադասելով զայն: Հաւատալու զօրոյթը ո՛չ թէ *հաւատքի՛ն* մէջն է, այլ չհաւատալո՛ւ ազատութիւնը ունենալով հանդերձ, *հաւատացո՛ւն* մէջն է:

Հաւատացեալ եղբայրներուս և քոյրերուս կ՛ուզեմ յիշեցնել, թէ Յիսուս, հաւատքի համահաւասար գործածեց նաեւ ***սիրե՛լ*** բառը: Տխուր է տեսնել հաւատացեալներ որոնք միանաբար կ՛արտասանեն Հաւատոյ Հանգանակը, առանց իսկ յիշելու սէր բառը, որ մեր Տիրոջ շրթներուն վրայ գուգահեռօրէն կը հնչէր: Միթէ չորրորդ դարու եպիսկոպոսներ իրաւ չէ՞ին սիրեր որ մէկ անգամ իսկ ***սէր*** կամ ***սիրել*** բառը չեն գործածած Հաւատոյ Հանգանակին մէջ: Ինչո՞ւ ըլլար այս մոռացումը երբ Յիսուս Ինք նոր պատուիրան մը տալով ըսաւ.

«Եթէ դուք զիրար սիրէ՛ք՝ առով ամէնքը պիտի գիտնան թէ դուք իմ աշակերտներս էք»:

Յիսուսի հակառակորդ կրօնական կուսակցութիւնները, Փարիսեցիներու և Սադուկեցիներու, միանալով իրարու հետ, պատգամաւոր մը ղրկելով կը հարցնեն երկնաւոր Վարդապետին ըսելով. «Վարդապե՛տ, Օրէնքի մէջ ո՞ր պատուիրանը մեծ է»: Յիսուս գիտնալով անոնց չողոքորթութիւնը կը պատասխանէ. «Պիտի ***սիրես*** Տէր Աստուածդ քու ամբողջ սրտովդ, քու ամբողջ հոգիովդ և քու ամբողջ մտքովդ: Այս է մեծը և առաջին պատուիրանը. և երկրորդը՝ անոր նման է. պիտի ***սիրես*** ընկերդ քու անձիդ պէս»: Չեմ փափաքիր բնաւդատած ըլլալ անցեալի սուրբերը, սակայն յանուն Աստուծոյ, ինչո՞ւ ***'սիրոյ'*** բառ մը իսկ չեն գործածած Հաւատոյ Հանգանակին մէջ:

Բարեպաշտութիւնը մարտահրաւէր մըն էր տրամաբանական դարու իմաստասիրութեան: Նոր-Պղատոնականութիւնը յոյն իմաստասիրութեան վերջին զարգացումն էր: Քանի՞ հեթանոս յանձն առած էր աշխարհէ աշխարհ շրջիլ բարոզելու համար Սոկրատի, Պղատոնի և Արիստոտէլի «քարձրագոյն» բարոյականն ու ընկերային տեսութիւնները: Ո՞ւր էր գաղտնիքը և ոյժը բրիստոնէութեան, որ համեմատաբար կարճ ժամանակի մը մէջ գրեթէ ամբողջ աշխարհ տարածուեցաւ սպառնալիք մը նկատուելու աստիճան Հռոմէական Կայսրութեան և յունական իմաստասիրութեան:

Երրորդ դարէն սկսեալ աստուածաբան եպիսկոպոսներ դարձած էին իմաստասէրներ մոռնալով Յիսուսի առաքելական կեդրոնական պատգամը, որ էր սիրել զմիմիայն, Յիսուս Քրիստոսի ***սիրոյ*** պատգամը բոլորովին մոռցուած էր: Այսպիսի պոլեմիկումներէն մէկու մը ընթացքին, Աղեքսանդրիոյ բրիստոնեաներ անգթօրէն յօշոտեցին, իր ողջութեան, Բաղաքի Նոր-Պղատոնական դպրոցի "փառքը" համարուող հեթանոս կին-փիլիսոփայ Հիւպատիան, որ ծանչցուած էր ամէնքին կողմէ որբան մեծ մտաւորական, նոյնքան ալ առաքինի անձնաւորութիւն մը: Բզիկբզիկ ընելով մարմնի անդամները առանց խղճահարութեան: Այնպէս որ բրիստոնէական կեանքը և մտայնութիւնը շատ բան կորսնցուցած էր իր մաքրութենէն, պարզութենէն և բարոյական քարձրութենէն (ողորմածութենէն):

Այսպիսի հոգեկան կուրութեան մը մէջ կ'ապրէին Քրիստոնէական մեծամեծ եկեղեցականները:

Մէրն է, որ կը հերոսանայ, հաւատքն է, որ կը սրբանայ, իսկ ***գոհողութիւնը*** կը դիւցազնանայ:

Ի ՀԱՅՐՆ ԱՄԵՆԱԿԱԼ, Չկայ աշխարհի վրայ կրօնք մը, արարիչ մը որ պաշտուած ըլլայ իբր ***"Հա՛յր Աստուած"*** անունով: Մի միայն Յիսուս՝ Որդին Աստուծոյ յայտնած է Տէր Աստուծոյ հայրութիւնն ու սէրը մարդաշխարհի: Աւետարանի Աստուածը Երկնաւոր Հայրն է: Հայր՝ որ չունի իր նմանը, իր հոմանիշը, վերջապէս իր հաւասարազօրը: Հայրութիւնը մարդ կը սորվի տունէն: Աստուած ցասկոտ ու դաժան Բռնակալ մը չէ, անողոք ու անգութ Դատաւոր մը չէ, այլ սիրող, ողորմող բարեգութ Հայր մը: Վախը փարատելու ու ցրուելու համար, Յիսուս՝ Որդի Աստուծոյն, զԱստուած ներկայացուց վեհափառօրէն որպէս ***Հայր Երկնաւորը:***

Յիսուսի շրթներուն վրայ Աստուած գերազանցապէս ու վեհափառօրէն Հայրութիւն է, որ կը զբաղի նոյնիսկ պարզ ծնծղուկներով: Աստուծոյ Հայրութիւնը ոչ միայն խնամակալութիւն է հանդէպ մարդկութեան, այլ կը պահանջէ նաեւ հնազանդութիւն և կարգապահութիւն առ Աստուած: Հրեաներուն համար Ան Հայրն էր ու Արարիչը իրենց հետ ***կնմ՛ուած հնխտին:*** Աստուած կը գերազանցէ մարդկային սեռայնական բնոյթը Իր աստուածութեամբ ու գերակայ է Ան մարդկային "հայրութեան" և "մայրութեան" ըմբռնումէն: Ան Սկզբնապատճառն ու ջարժառիթն է "Հայրութեան": Չկայ էակ մը (Գոյութիւն) որ կարենայ Հայր ըլլալ նման Աստուծոյ: Յիսուս Քրիստոս աշխարհ եկաւ փոխակերպելու Աստուծոյ մասին մեր ունեցած սխալ "վախ"ը՝ աստուածային սիրով՝ ***"Մի՛ վախնա՛ք":*** Մարդ մինչեւ որ իր սեւեռակէտը չփոխէ, զԱստուած բռնատէր պիտի կարծէ, մինչդեռ Ան վեհափառօրէն Հայրութիւն է:

ՅԱՐԱՐԻՉՆ ԵՐԿՆԻ և ԵՐԿՐԻ, Արարչի և արարածի միջեւ անմակտելի կապը, փոխյարաբերութիւնը, փոխադարձ արժեւորումը՝ Աստուած Իր Արարիչ ըլլալու հանգամանքով է, իսկ մարդն աստուածանման արարած մը հանդիսանալու իր անկապտելի ջնորհով: Մարդ արարածի աստուածնմանութիւնը իրական կը դառնայ, որովհետեւ այդ տրուած ընծան՝ աստուածային գերագոյն ջնորհն է մարդ էակին: Բանաւոր արարածը փնտռած է իր Արարիչը և Անկէ հեռու խաղաղութիւն ու հանգիստ չէ գտած: Աստուած Ինքզինք մարդուն կը բացայայտէ որպէս՝ **«Ես եմ Որ Էն»,** այսինքն՝ ի տարբերութիւն ջինջու և ձեռական աստուածներու, Ան ըլլալով Արարիչն լոյսի՝ կ'իջնէ արարածներու մէջ: Ամէն մէկ արարած, ունի մաս մը իր արարիչէն: Աստուած Նախապատճառն է կամ Արարիչը,

անհրաժեշտ և կենսական Ինքնութիւնը որուն մէջ միաձուլուած է տիեզերքի մէն մի իսկութիւնն ու գոյացութիւնը: Պուտտայականութեան մէջ չի կայ Աստուած, չի կայ գերբնական Ուժ, չի կայ Արարիչ, չի կայ արտաքին Փրկչի գաղափարը: Մինչդեռ իրերու ետին չկայ նախանիւթ մը, այլ կայ Արարիչ Աստուած և Իր դրոշմը: *«Ամէն ինչ Անով եղաւ և առանց Անոր եղաւ ոչինչ»*.

Այն մարդը, որ տիեզերական հրաշալոյս գեղեցկութիւններուն մէջ չի տեսներ Արարիչը, անոր մէջ կը պակսի ոչ թէ հաւատքը, այլ դատողութիւնը: Քրիստոսի Մարդեղութիւնը այն լուսաճաճանչ կամուրջն է, որ կը միացնէ Արարիչը՝ արարածին: Արարիչը Իր արարչութեան խորասոյզ ձայնովը կը պատգամէ. ***«Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն»:*** Թագաւորութեան գլխաւոր պատգամը Աստուած է: Աստուծոյ Հայրութիւնը, հոգատարութիւնը և խնամակալութիւնը: Ոչ միայն անցեալի պատմական Արարիչն է Ան, այլ ներկա՛յ կեանքին մեզի Ընկերացողը: Աւետարանը ներկայ կենդանի՛ Աստուծոյ Ներկայութիւնն է: Երբ տիեզերքի հրաշալիքներուն կը նայիս ու կը սքանչանաս և Արարիչը չես տեսներ, ափսոս արդար է, որ յաւիտենական բնակավայրդ ըլլայ ...գերեզմանը: Ի՞նչ է տարբերութիւնը գիտութեան և կրօնքին: Մէկը անունդ է մտքին, իսկ միւսը՝ հոգիին: Երկուքն ալ կը ձգտին ճշմարտութեան: Մէկը կը փորձէ մերձենալ արարչագործութեան աննպատակ գաղտնիքներուն, միւսը՝ Արարիչին և անով ըմբռնել կեանքի ճշմարիտ էութիւնը: Առանց Աստուծոյ, կեանքը սոսկ աննպատակ ունայնութիւն է:

ԵՐԵԽԵԼԵԱՅ և ԱՆԵՐԵՒՈՒԹԻՒՆ: Աստուած տեսանելի բաներով անտեսանելին յայտնի կը դարձնէ: Գիրի անհրաժեշտութիւնը հարկաւոր դարձաւ, տեսանելի դարձնելու համար Աստուծոյ պատուիրանները: 36 նշանագրերու մոգական տառանշաններ եթերայինը կը թանձրացնեն, աննիւթականը կը մարմնաւորեն և անտեսանելին՝ թռչող խօսքը տեսանելի կ'ընեն: Անմարմին խօսքին մարմին հագցնելով անշօշափելին տեսանելի ու շօշափելի կը դառնայ: Խորհուրդը արտաքին զգալի նշանն է, որուն միջոցաւ տեսանելի ձեւերու տակ անտեսանելի շնորհները կը ստացուին: Հաւատալ ու սիրել, ճառագայթարձակ զոյգ ջղերն են, որոնք կը սրբացնեն մարդը և տեսանելի կը դարձնեն Անտեսանելին: Տեսանելի երեւոյթներու ետին, հաւատացեալը անտեսանելիին կը թափանցէ: Մահկանացու մարմինին մէջ անմահ հոգիին գոյութեան կը գիտակցի: «Չենք նայիր տեսանելի բաներուն, այլ՝ անտեսանելիներուն, որովհետեւ տեսանելիները ժամանակաւոր են,

իսկ անտեսանելիները՝ յաւիտենական»--Բ Կորնթ. Դ.18: «Աշխարհները ստեղծուած են Աստուծոյ խօսքով՝ անտեսանելի բաներէն տեսանելի դառնալով»:

Աստուած եղած էր *շուրջ*, եղած էր *ձայն*, եղած էր *երեւում*: Քրիստոսով՝ Անոր Մարդեղութեամբ Ան *եղաւ Մարմին*: Ան խորհրդազգաց յայտնագրութիւնն է անբնաւելի Հօր Աստուծոյ բաղցրահայեաց ու խորածածուկ խորհուրդին: Աստուած Իր Միածին Որդւոյն ինքնութեանը մարդկային կերպար տուաւ, Ան դարձաւ տեսանելի, շօշափելի արտայայտութիւն՝ Մարդեղութիւն: Մարդիկ իրենց մարմնեղէն աչքերով պիտի չկարենային տեսնել անմարմին Աստուածութիւնը եթէ Աստուած Որդին չմարդանար: Մարդիկ իրենց մահկանացու գիտութեամբ պիտի չկարենային լիովին թափանցել ու ըմբռնել աստուածային զուտ հոգեւոր յայտնութիւնը: Այսօր Կազմակերպուած եկեղեցիները հեռացած են կամ կ'անտեսեն առաջնորդել հաւատացեալները սոյն փոխակերպուած անեսական ապրումի:

ԵՒ Ի ՄԻ ՏԷՐ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ, Հին Կտակարանի հայերէն թարգմանութեան մէջ Տէր բառը թարգմանութիւնն է թէ՛ եբր. Տէր. բառը "Ադոնա"ի տիտղոսին և թէ՛ Եահուէ YHWH Անունին: Երբ այդ անունը «Աստուած» Elohim կոչումին հետ միասին ներկայանայ YHWH-Elohim, Տէր Աստուած կը ճանչցուի: Նոր Կտակարանին մէջ "Տէր" տիտղոսը միշտ գործածուած է Քրիստոսի համար, բացի այն պարագաներէն, երբ զայն կը գտնենք Հին. Կտակարանէն բաղուած (մէջբերուած) համարներու մէջ: ***"Տէր"*** անունը կու տանք Աստուծոյ մեզ *պիտի* ըլլալուն համար, իսկ ***"Աստուած"*** անունը՝ մեզ *ստեղծած* ըլլալուն համար: Ուր սէր կայ, հոն Տէր կայ: Ուր Տէր չկայ, հոն խառնակութիւն կայ: Առաքեալներու շրջանին, Յիսուս Քրիստոսի տրուած ամենաստորակայն տիտղոսը "Տէր" բառն էր, մինչ առաքելական շրջանին *«Յիսուս Քրիստոս Տէր է»* բառերը կը գործածուէին: Հրեայ մարգարէներուն պատգամը կը սկսէր. «Տէր Աստուած այսպէս կ'ըսէ»ով, իսկ Յիսուս Քրիստոս պատգամեց. *«Ե՛ս կ'ըսեմ ձեզի»*.

ՅՈՐԴԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ, Բարձրագոյն տիտղոսն էր, որ Հռոմէացի կեսարներ վերապահած էին իրենք իրենց համար: Հռոմի առաջին կայսրը կոչուեցաւ (Divus Augustus), իր նախորդը Յուլիոս կայսր կոչուեցաւ (Divus Julius): Հետեւաբար գահակալող Թիպերիոս կայսրը, Օգոստոս կայսրին յաջորդեց ու դարձաւ *աստուածային*

որդի աստուծոյ որդի, (ոչ գլխագիր այբով):

Աստուծոյ Ինքնաբացայայտութիւնը Յիսուս Քրիստոսով կ'ըմբռնուի: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Աստուած՝ Իր Որդիով կը խոնարհի, կը մանրապատկերի, կը մարդանայ, անհասանելին հասկնալի ու անտեսանելին տեսանելի կը դառնայ: Ուստի, որպէս Քրիստոնեաներ մենք զԱստուած կը ճանչնանք մի միայն Մարդեղեա՛լ Յիսուս Քրիստոսի ***ապրումի՛ն*** մէջ: Մարդը այժմ կրնայ ըսել անասելին ու մտայղանալ անճառելին, որովհետեւ Աստուած Ինքնաբացայայտուած է Քրիստոսով: Ամէն անգամ որ մենք ջանանք բացատրել զԱստուած, մեր ըրածը անիմաստ շաղակրատութիւն կը դառնայ: Հոգեւորականներուն ըրածը այսօր, պարզ վարչակարգային պաշտօններ կատարել է, որոնք կը մաշեցնեն ու կը վատնեն իրենք զիրենք: Եկեղեցւոյ հովիւի մը իսկակա՛ն պարտականութիւնը ***ճանչնա՛լ*** ջանալ է զԱստուած Յիսուսի ապրումին ընդմէջէն: զԱստուած չենք կրնար գտնել նայելով մեր *ներսիդին* կամ զննելով մեր *գիտակումները*. այլ պարտ ենք ելլել դուրս մեր "ես"էն ու դառնալ դէպի Քրիստոսի ապրումին, վարմունքին ու ամբողջակա՛ն պատուէրներուն:

Մեր հայեացքը երբ կեդրոնացնենք Քրիստոսի վրայ, հոն չենք հանդիպիր "մեղմ ու փափկասուն Յիսուսի", ո՛չ ալ մօր գիրկը նստած կաթընկեր մանկիկի մը, այլ հզօր Անձնաւորութեան մը, որ կը ցնցէ՛ ու կը թոթուէ մեզ որպէսզի մեր էութենէն արտաքսէ սխալ կարծիքները մեր չաստուածներուն՝ այսինքն (իմ նպատակներո՛ւս աստուածը, իմ ըմբռնումի՛ս աստուածը, իմ փորձառութեա՛նս աստուածը, իմ հանգիստի՛ս աստուածը, իմ յաջողութեա՛նս աստուածը, և ի՛մ ազգիս աստուածը): Մենք կրնանք *հրապուրի՛չ* կամ *դիմադրո՛ղ* ա՛յս Յիսուսը, հետեւի՛լ Իրեն, կամ ձեռք բաջել ու հեռանալ Անկէ: Քրիստոսի աստուածայայտ այս նո՛ր դիմագիծը, Աստուածաջունչը կ'անուանէ "ՍՈՒՐԲ" վերադիրով, որովհետեւ Ան մե՛ր "ես"ի աստուածներուն, մեր բմահաճոյքին ստեղծած կուռքերուն չի՛ նմանիր: զԱստուած՝ Յիսուսի ապրումի՛ն մէջ կը տեսնենք, Անո՛ր մէջէն կը դիտենք, Անո՛ր միջոցով կը ճանչնանք զԱստուած, ո՛չ մեր կարծիքներով և մտածումներով:

ՄՆԵԱԼՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՀՕՐԷ՝ ՄԻԱՅԻՆ, Սուրբ Ծնունդը տօնն է Յիսուս Քրիստոսի մեծասքանչ Մարդեղութեան: Եթէ կը հաւատանք Ս. Ծնունդի խորհուրդին, ինչո՞ւ ուրեմն կը խաթարենք զայն անոր խառնելով մեր աշխարհիկ հաճոյքներն ու ջահերը: Իսկ եթէ չենք հաւատար, ապա ինչո՞ւ է "Ծնունդ"ի յիշատակութիւնը:

Քրիստոսի Ս. Ծնունդը Միրոյ Փառատօնն է գերագոյն և անգերազանցելի աստիճանով: Յիսուսի սուրբ Ծնունդեան տօնը, Անոր Մարդեղացմա՛ն տօնն է՝ Աստուածայայտնութեա՛ն տօնն է և ոչ Յիսուսի գոյութենական՛ Ծնունդին: «Յորդին Աստուծոյ ծնեալն յԱստուծոյ Հօրէ՝ միածին, այսինքն յէութենէ Հօրն» գոյ էր ի յաւիտենից: Ս. Մարիամ կոյսէ Յիսուսի ծնունդը Անոր Մարդեղացո՛ւմն էր՝ «և Բանը Մարմին եղաւ»ն էր ըստ Յովհաննէս առաքեալի Աւետարանին: Յիսուս կ՚ուզէ մարմնանալ մեր մէջ եւս այնպէս ինչպէս մարմնացաւ աշխարհի մէջ: Ան կը կանչէ մեզմէ իւրաքանչիւրը ըսելով. *«Ինկա՛ր ետեւէս»*: Յիսուսին մեր մէջ մարմնանալուն նպատակը մեզ աստուածացնելու համար է: Յիսուս ծնաւ մարդո՛ց մէջ, ապրեցաւ մարդո՛ց մէջ և խաչուեց մարդո՛ց մէջ: Մենք եւս ապրելու և աշխատելու ենք մարդո՛ց մէջ, ո՛չ միայն այսինչ class-ի մէջ, այլ խաւո՛ր աշխարհի մէջ, որպէսզի լուսաւորենք զանոնք: Ապրելու ենք մարդկութեան մէջ, խոնարհութեամբ, համբերութեամբ և սիրելով իւրաքանչիւրը, նոյնիսկ սիրելով չսիրուելիքը: Քրիստոսի Ծնունդը յեղաշրջեց մարդկութեան կրօնական ըմբռնումը և տիեզերքի աշխարհայեցողութիւնը:

ԱՅՍԻՆՔՆ ՅԷՈՒԹԵՆԷ ՀՕՐ: Արջալոյսի գրկէն, բերովբէից թեւերուն վրայէն, Հօրը ծոցէն վար իջաւ Լոյս ի Լուսոյ: *«Յիսուսի Ծնունդը՝ Մարդկութեան առջեւ բացուած դէպի Աստուած ճանապարհն է»*--**Գերշ. Տ. Յովնան Արք. Տէրտէրեան**: Բեթլեհէմի մէջ Յիսուսի ծնիլը և Գողգոթայի վրայ Անոր խաչուիլը՝ պատմութիւն է և չի՛ հետաքրքրեր պարզ անհատ մը: Իսկ Յիսուսի ***Քրիստոս*** ըլլալը կը հետաքրքրէ իւրաքանչիւր մարդ էակը: Որովհետեւ Յիսուսի մե՛ր մէջ ծնի՛լն է, որ մեզի պիտի ջնորհէ յաւիտենական կեանք:

Քրիստոս ծնաւ Օգոստոս կայսրի ժամանակ և խաչուեցաւ Տիբերիոսի օրով: Կային բազմաթիւ տեսակ բազմաստուածեան կրօններ: կայսրերը մէյմէկ աստուած կը նկատուէին, որոնց պաշտամունք կը մատուցուէր: Կային յունական աստուածներ և պաշտամունքի վայրեր: Կային նաեւ բազմաթիւ Արեւելեան գաղտնի կրօնքներ, ուր տեղի կ՚ունենային անբարոյ արարողութիւններ: Կային բազմաթիւ գերիներ, որոնք չարաչար կ՚աշխատէին բանակներու և դաշտերու մէջ, իսկ Հռոմայեցի ժողովուրդները ջռայլ և անհոգ կեանք կ՚ապրէին:

Յիսուսի Ծնունդին սակաւաթիւ անձեր եկան հիւրասիրելու Չինք. հովիւներ և հեռաւոր մոգեր: Ո՞ւր էին աստուածաբաններն ու հոգեւորականները: Ո՞ւր էին իրենք զիրենք բարեպաշտ կարծող-

ները: Հազարաւոր հրեաներէն միայն բանի մը հատը եկաւ: Արեւմուտքի մէջ Յիսուսի Ծնունդը կ'աւետեն «Ուրախ Ծնունդ» (Merry Christmas) յանկերգով որ շատ հոգեւոր իմաստ չունի: Այսօր Ս. Ծնունդը կը տօնեն ժողովուրդներ իրենց, անձնական շահուն և զուարճութեան համար: Ծնունդին պատգամը՝ հեզութիւն է, բարութիւն և ներողամտութիւն: *«Մ. Ծնունդը Աստուածայայտնութեան, Աստուծոյ մարդեղացման, միաժամանակ՝ մարդս աստուածացման տօնն է»:* Այսօր մեզմէ իւրաքանչիւրին հոգին Բեթլեհեմ մըն է, ուր կը ծնի Աստուածորդին Յարուցեա՛լ Յիսուս Քրիստոս: Սուրբ Ծնունդը՝ Աստուծոյ վերայայտնութիւնն է մարդ արարածին մէջ: Յիսուս մէկ անգամ ծնաւ մարմինով, սակայն կը վերածնի ընդմիշտ հոգիով ու կ'ապրի մարդոց սրտերուն մէջ:

ԱՍՏՈՒԱԾ ԱՍՏՈՒԾՈՅ, ԼՈՅՍ Ի ԼՈՒՍՈՅ, Deus

(իբր Ստեղծիչ, Արարիչ հաստատ, անջարժ, անփոփոխ, հզօր): Բաւական չէ մտածել զԱստուած, այլ անհրաժեշտ է *փորձառաբար* ճանչնալ զԱյն: Մտածուած աստուած մը վերացականութիւն է, իսկ ***փորձառաբար ճանչցուած*** Աստուած, Արարիչ մը և ճշմարիտ Աստուածն է:

«Յաւիտենական կեանքը այս է՝ որ ճանչնան Քե՛զ միակ ճշմարիտ Աստուած, և ճանչնան Յիսուս Քրիստոսը, զոր դուն դրկեցիր»--Յով. ԺԷ.3:

Աստուած, ամենազօր, գերբնական էակն է որուն հաւատալ, սիրել ու երկրպագել մեր հիմնական պարտաւորութիւնն է: Անբաւելի և Անպարփակ, Ամենատէս և Ամէնուրէք հոգեղէն Տէրը Աստուա՛ծն է: Աստուած, որուն իմաստութիւնը անմեկնելի է, զօրութիւնը՝ անսասանելի, և մեծութիւնը՝ անհասանելի:

1. Ան Հոգի մըն է որ ո՛չ կը չափուի, ո՛չ կը ճեւուի, ոչ կը սահմանուրուի, ոչ ալ յաւիտեաններով կը պարագրուի:
2. Բացարձակը անեղ, անսկիզբ և անժամանակ է:
3. Այս յաւերժական էութիւնն է, զոր պիտի պաշտենք: Անոր պիտի ապաւինինք և Անով միայն շիտակ, անսխալ ուղղութիւն պիտի ստանանք մեր ճամբորդութեան ընթացքին հողեղէնէն դէպի հոգեղէնը:
4. Կարելի չէ սահմանել զԱստուած: Ան աւելի է մարդկային գիտակցութենէն, Գեր-Գիտակցութիւն է Ան:

Հին Կտակարանը, զԱստուած մեծարելու համար, հեռացուցած

էր զԱյն մարդոցմէ: Նոր Կտակարանի մէջ, Յիսուս, Մարդացեալ Որդին Աստուծոյն, կը մօտեցնէ զԱստուած, յայտնելով Անոր սէրն ու ողորմութիւնը: Ո՛չ թէ Աստուած հեռու է և անմերձենալի մարդոց, այլ մարդ ի՛նք հեռացած է իր Արարիչէն, նման Անառակ Որդիի առակին: Աստուած գերբնական և գերզգայական, ենթակայ չէ՛ սահմանումի, բանական կամ զգայական ճանաչման, այլ Յայտնութիւնն է Իր Յիսուս Որդւոյն Մարդեղութեամբը միայն: Գտնել զԱստուած վերջնականապէս ու ամբողջապէս անհնարին է, իսկ չփնտռելը՝ կործանարար: Մարդ աւելի շատ պէտք ունի Աստուծոյ, քան երկիրն ու միւս մոլորակները՝ Արեւին:

Մարդկային հոգւոյն վերեւ, իմացականութիւնն ու կամքը կը նշմարեն Գեր-բնական Լո՛յսը սիրոյ Անձնաւորութեան մը, որ կ'իրագործէ մարդոց մէջ ճշմարիտը, բարին և օրինաւորը քացարձակ և անհուն կերպով, անիկա Արարիչ Աստուածն է: Ըլլալով Արարիչը լոյսի՝ Ան կ'իջնէ արարածներու մէջ: Որդին Աստուծոյ բխո՛ւմն ու ծագո՛ւմն է Խորհուրդ Խորին, Անհաս, անսկիզբն Արարիչ Աստուծոյն, որ Ի՛նքն եւս էր անհասանելի: Որդին Աստուծոյ, նոյնիսկ իր մարդեղացումէն յետոյ կ'ըսէ.

«Ամէն ինչ որ ունեցաւ ինծի իմ Հօրմէս. և ոչ ոք կը ճանչնայ Որդին, եթէ ոչ՝ Հայրը. և ոչ ոք կը ճանչնայ Հայրը, եթէ ոչ՝ Որդին, և ան՝ որուն ուզէ յայտնել Որդին»--Մատթ.ԺԱ.27:

Հաւատք առ Աստուած յայտնութիւն է ու ո՛չ մտային մարզանք ու ոչ ալ աստուածաբանական ուսում, այլ՝ աստուածային ջնորհ բոլոր անոնց, որոնք անձնազոհօրէն հաւատարիմ կ'ըլլան Անոր: Պօղոս առաքեալ, Ռաբբինական ճեմարանի մէջ չդարձաւ Աւետարանի պաշտօնեայ և առաքեալ, այլ՝ երկու տարի Արաբիոյ անապատին մէջ: Միայն այնուհետեւ կրցաւ ըսել. «Կը բարոզենք Քրիստոսը որպէս Աստուծոյ զօրութիւն և Աստուծոյ իմաստութիւն» --Ա Կորն. Ա.24:

ՄՆՈՒՆԴ ԵՒ ՈՉ ԱՐԱՐԱԾ, ՆՈՅՆ ԻՆՔՆ Ի ԲՆՈՒԹԵՆԷ ՀՕՐ

«Բանը մարմին եղաւ ու բնակեցաւ մեր մէջ. և մենք տեսանք Անոր փառքը, որպէս ջնորհով և ճշմարտութեամբ լի Միածնի փառք ստացած Հօրմէն»--Յով. Ա.14:

Անթարգմանելի Մարդեղեալ-Մնունդ Յիսուս երբ կ՚ըսէ. *«Ոչ ոք կը ճանչնայ Որդին, ...և ան՝ որուն ուզէ յայտնել Որդին»:* Մարդ արարածներ որպէս հողաշէն արարածներ, պարտ են ճանչնալ չափը իրենց իմացական հասանելիութեան և չպարտադրել Մարդեղեալը, որ Ան մեզի եւս ըսէ. *«Երբէ՛ք երկնաւոր բաներ ըսի ձեզի, և չէ՛ հաւատար, հապա ինչպէ՞ս պիտի հաւատաք, երբէ՛ք երկնաւոր բաներ ըսեմ ձեզի»:* Քրիստոնեաներու մեծամասնութիւնը կը սիրէ տեղեկութիւններ և բացատրութիւններ հաւաքել աստուածային եղելութիւններու մասին, նման Արեւմուտքի ժողովուրդին, որոնք դրամ դիզել կը սիրեն ու չեն վայելեր: Աստուծոյ կամքը մեզ համար աւելի Ջինէ սիրե՛լ և Իրեն պատուիրանները կատարել է, քան թէ իմաստասիրական մարզանք:

Մնողի և զաւկի մը ուրախութիւնն ու երջանկութիւնը իրարու մօտ ըլլալ և իրարու ներկայութիւնը վայելե՛լն է: Յիսուս երբ մկրտուեցաւ Յովհաննէս Մկրտիչէն, անապատ տարուեցաւ որ Հօրը հետ խորհրդակցի ու իր առաքելութեան ծրագիրը մշակէ: Ան յաճախ լեռ կը բարձրանար ու բոլոր գիշերը աղօթքով կ՚անցնէր Հօրը հետ: Ես կը հաւատամ թէ Յիսուս չափազանց կը կարօտնար Հա՛յր Աստուծոյ ներկայութիւնը: Որովհետեւ Յիսուս թէ՛ իր Հօր ներկայութիւնը կ՚ուզէր ու նաեւ իր աշակերտներուն: Ան կ՚ըսէ.

«Որպէսզի ամէնքը մէկ ըլլան, ինչպէս դուն Հա՛յր, իմ մէջս, և ես՝ Քո՛ւ մէջդ, որպէսզի անոնք ալ մեր մէջը ըլլան, և որպէսզի աշխարհն ալ հաւատայ թէ Դո՛ւն ղրկեցիր զիս:...Ես Քու անուն ծանուցուցի անոնց ու պիտի ծանուցնեմ, որպէսզի այն սէրը, որով Դուն զիս սիրեցիր, ըլլայ անոնց մէջ, և ես՝ անոնց մէջ»: --Յով. ԺԷ.21, 26:

Քրիստոսի Մարդեղութիւնը, իմաստասիրական ուսումնասիրութիւն մը չէ՛, յօրինուածական իմաստասիրութիւն մը չէ՛, և ո՛չ ալ ակադեմական երկ կամ աշխատասիրութիւն: Մարդեղութեան Խորհուրդ Յիսուս, կայնած է մեր մէջ ստեղծագործ հաւատքով ու կը կանչէ մեզմէ իւրաքանչիւրը ըսելով.

«Ընկէ՛ր Ինծի, քոլոր յոգնածներ և բեռնաւորուածներ, և ես պիտի հանգստացնեմ ձեզ:

Քսաներորդ դարու բրիստոնեաները եւս նման Աթէնքի Եպիկուրեան և Ստոյիկեան փիլիսոփաներուն կը հակաճառեն Աւետարանի Յիսուսաբոյր ճշմարտութիւններուն և պատուիրաններուն դէմ, որովհետեւ չունին անձնական յարաբերութիւն և

փորձառութիւն Յարուցեալ և ապրո՛ղ Յիսուս Քրիստոսի հետ, այլ միայն նոր բան մը *լսել կամ լսել կ՚ուզեն*:

Յիսուս Քրիստոս միայն պատմական դէմք մը չէ՛ հաւատացեալներուս համար, եկող գացող բարոյականութեան ուսուցիչ մը չէ, իմաստասիրական տեսութիւններ վարդապետող մը չէ՛, այլ Առաջնո՛րդն է հողեղէնները դէպի հոգեղէն Իրականութեան, ու ննջեցեալները դէպի կեանք ու մեռելոց Յարութեան տանող: Ուստի Յիսուս կը դադրի միայն Վարդապետ ըլլալէ ու կը դառնայ կենարար կեանքի Փրկիչ: Յիսուս Փրկիչ, մնայուն է, իսկ իմաստասէր վարդապետներ՝ անցաւոր: Կը յարգենք իմաստասէր ու մտաւորական վարդապետները, սակայն կ՚երկրպագենք ու կը պաշտենք աստուածառաք Յիսուս Որդին: Յիսուս Քրիստոս անմոռանալի ջուխ մը թողած է մարդկային պատմութեան ճանապարհին: Ոեւէ ուրիշ անձի ապրումէն այս աշխարհ փոփոխութիւն մը կրած չէ՛ յ՛յնքան աւելի զօրաւոր ու յաւերժական, որքան Յիսուս Քրիստոսի ապրումով:

ՈՐՈՎ ԱՄԵՆԱՅՆ ԻՆՉ ԵՂԵՒ ՅԵՐԿԻՆՍ ԵՒ Ի ՎԵՐԱՅ ԵՐԿՐԻ

«Յիսուս սկիզբէն Աստուծոյ հետ էր: Ամէն բան անով եղաւ, և առանց անոր չեղաւ բան մը, որ եղած ըլլայ: Կեանքը անով էր: Եւ կեանքը լոյս էր մարդոց: Եւ լոյսը կը լուսաւորէ խաւարին մէջ. և խաւարը չմարնցաւ զայն»: Ան էր ճշմարիտ լոյսը, որ կը լուսաւորէ ամէն մարդ, որ աշխարհ պիտի գայ: Ան աշխարհի մէջ էր, և աշխարհը անով եղաւ, սակայն աշխարհը չճանչցաւ զայն» --Յով. Ա.2-3, 9-10:

Յիսուս, աստուածաբանութեան մէջ չի գտնուիր, որովհետեւ իմաստասիրական կամ մտածողական տեսութիւն մը չէ՛ Ան, այլ՝ <u>յայտնութիւն</u>: Ան չի կրնար նկարագրուիլ Աւետարաններէն դուրս: Անոր ճշմարիտ վկաները, առաքեալներն են: «Անո՛վ ստեղծուեցաւ ամէն բան, ինչ որ երկնքի մէջ է և ինչ որ՝ երկրի վրայ...և Ան ամէն բանէ առաջ է, և ամէն բան Անո՛վ կանգուն է ամբողջական-օրէն»--Կող. Ա.16-17: Յիսուս Քրիստոս ոչ ուսմունք է, ոչ ալ մտայղացում, այլ՝ Ան Իր ապրումո՛վ բացայայտեց Աստուած անիմանալին:

ՈՐ ՅԱՂԱԳՍ ՄԵՐ՝ ՄԱՐԴԿԱՆ և ՎԱՍՆ ՄԵՐՈՅ

ՈՐ ՅԱՂԱԳՍ ՄԵՐ՝ ՄԱՐԴԿԱՆ և ՎԱՍՆ ՄԵՐՈՅ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԻՋԵԱԼ Ի ՅԵՐԿՆԻՑ ՄԱՐՄՆԱՑԱԻ, ՄԱՐԴԱՑԱԻ, ՇՆԱԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱՊԷՍ Ի ՄԱՐԻԱՄ ՍՐԲՈՅ ԿՈՒՍԷՆ ՀՈԳՒՈՎՆ ՍՐԲՈՎ:

Յիսուս Քրիստոս մեզի համար վախճանած սուրբի մը պատկերը չէ, նահատակ հերոսի մը յուշակոթողը չէ և ոչ ալ հանճարեղ գիտնականի մը հոյակերտ արձանը, այլ՝ Աստուծոյ մարմնացած ու մարդացած Որդին: Յիսուս Իր Ս. Խաչելութեամբ ո՛չ թէ Իր Անձը կը յանձնէ կամ կը մատնէ մահուան, այլ՝ Իր պատգամած ու յայտնած Աստուծոյ սէրն ու ճշմարտութիւնը վկայելու պայքարամարտին մէջ կը սպաննուի: Այս արարքը ցոյց կու տայ Իր հաւատարմութիւնը աստուածային առաքելութեան:

Մեր հայեացքը երբ կեդրոնացնենք Քրիստոսի, հոն չենք հանդիպիր "մեղմ ու փափկասուն Յիսուսի" մը, այլ հզոր Անձնաւորութեան մը, որ կը ցնցէ՛ ու կը թոթուէ մեզ որպէսզի մեր էութենէն արտաքսէ սխալ կարծիքները մեր չաստուածներուն՝ ***«իմ նպատակներո՛ւս աստուածը, իմ ըմբռնումի՛ս աստուածը, իմ փորձառութե՛ան աստուածը, իմ հանգիստի՛ս աստուածը, իմ յաջողութե՛ան աստուածը, և ի՛մ ազգիս աստուածը»***: Մենք կրնանք *հրապուրի՛չ* Իրմով կամ *դիմադրի՛չ* Իրեն: Ա՛յս Յիսուսին հետեւի՛լ, կամ ձեռք բաջել ու հեռանալ Անկէ:

Քրիստոսի աստուածայայտ այս նո՛ր դիմագիծը, Աստուածաշունչը կ՛անուանէ **"ՍՈՒՐԲ"** վերադիրով, որովհետեւ Ան մե՛ր աստուածներուն՝ մեր բմահաճոյքին ստեղծած կուռքերուն չի՛ նմանիր: Եբրայեցւոց մէջ, ինչպէս Արեւելքի ուրիշ ժողովուրդներու մօտ, անձի մը անունը կը նոյնանայ անձին հետ և նոյնինքն անձը կը նշանակէ, մանաւանդ երբ Աստուծոյ կամ Քրիստոսի անունին կը վերաբերի: զԱստուած՝ Յիսուսի՛ ապրումին մէջ կը տեսնենք, Անո՛ր մէջէն կը դիտենք, Անո՛ր միջոցով կը ճանչնանք, ո՛չ մեր կարծիքներով: Յիսուս Քրիստոս կը յայտնէ իր առաքելութեան նպատակը և իմաստը ըսելով. *«Երկրի վրայ ես զքեզ փառաւորեցի՝ ամբողջացնելով այն գործը որ ինձի տուիր որ կատարեմ»* --Յով. ԺԷ.4: «Արքագործէ՛ զանոնք ***(այսինքն՝ զու սեփականութիւնդ դարձուր աշակերտներս, որովհետեւ "սրբել" աստուածաշնչական չեզուով կը նշանակէ Աստուծոյ յատկացնել)*** զու ճշմարտութեամբդ, որովհետեւ զու խօսքդ ճշմարտութիւն է»--Յով. 17.17:

Յիսուս Քրիստոս սոսկ աննման Մա՛րդը չէ՛, ոչ ալ Յիսուս նազովրեցի՛ն, մարդկայնապէս կատարեա՛լ էակն է: Վերոյիշեալ անձնաւորութիւնը կրնայ փիլիսոփայի՛ մը վեհ անձը ըլլալ: Սոկրատ ընդունշմարել տուաւ՝ հոգիին մատչելի լուսաւոր բարձունքները, շրջեց բարոյականն ու օրէնքները իր ժամանակին: Մովսէս դատապարտեց մեղքը և յանցանքը: Պուտտա զանազանեց չարն ու բարին. բայց թէ՛ Սոկրատի, թէ՛ Մովսէսի և թէ Պուտտայի կը պակսի ***բացարձակ*** ոգեկանութիւնը, որով համակուած է Խօսքը Յիսուսի, որ գո՛րծ է միանգամայն: Մարդոց երեւակայութենէն յառաջ եկած դիւերն ու չաստուածներն իսկ՝ խամաճիկնե՛ր են բաղդատմամբ Յիսուսի: Յիսո՛ւս է աննման Մարդը, կատարեալ էակը, ***Աստուած-Մարդի՛ն*** է: Հունաւոր բանականութեամբ չենք կրնար բացատրել բացարձակը ու սահմանաւոր կամեցողութեամբ չենք կրնար վճռել կատարեալը: Ան, որ կ՛ուզէ նկարագրել Բարին, պէտք է Զայն կրած ըլլայ իր հոգիին մէջ:

ՈՐՈՎ ԷԱՌ ՄԱՐՄԻՆ, ՀՈԳԻ ԵՒ ՄԻՏ ԵՒ ԶԱՄԵՆԱՅՆ ՈՐ ԻՆՔ Է Ի ՄԱՐԴ, ԱՁՄԱՐՏԱՊԷՍ ԵՒ ՈՉ ԿԱՐԾԵՕՔ:

Որուն մէջ կայ հաւատքի ճառագայթ, յոյսի մարմնացում ու սիրոյ հոսանք: Երկու եզրեր՝ աստուածային և մարդկային: Յիսուսի Ծնունդը նուէր մը եղաւ մարդկութեան: Մեր զբաղ կեանքին մէջ ի՛նչ դիւրին է անտեսել Աստուծոյ օրհնութիւնները, պանդոկապետին նման: Մինչ կը տօնենք Նոր Տարին ու Ս. Ծնունդը, փնտռենք ճշմարիտ Լոյսը: *«Ա՛ն եկո՛ւ մեզ խոսիցուք, խոսիցուք ձառիցեալ մեզ յայտնեցաւ»* --Ս. Գրիգոր Նարեկացի: Քրիստոնեայ աշխարհը երկրորդ դարուն սկսած է տօնել Յիսուսի Ծնունդը: Բեթլեհէմի Հովիւները ոչ դուռ և ո՛չ դռնապան ունեցող մսուրը մտան, ազատօրէն մտան մսուրը որուն դռնապանը երկնաւոր Մարդեղեալն է որ կ՛ըսէ.

«Եկէ՛ք ինձի, բոլոր յոգնածներ և բեռնաւորուածներ, և ես պիտի հանգստացնեմ ձեզ»:

Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուծոյ փառքին արտացոլացումն է: «Յիսուս՝ Աստուծոյ մարմնացեալ ներկայութիւնն է երկրի վրայ»: Ճշմարտութիւնն է, մարդոցմէն այնքան յամառօրէն փնտռուած:

Յիսուս՝ արքայութեան Դուռ,
մխիթարութեան ակնաղբիւր:
Յիսուս իբրեւ ճշմարիտ և սրտցաւ Բժիշկ,
Յիսուս սէր էր Իր վարդապետութեան մէջ.
Սէր էր իր գործունէութեան մէջ,
Սէր էր իր չարչարանքներուն մէջ,
Սէր էր նաեւ խաչին վրայ,
Յիսուս գերագոյն Իրականութիւնն է
բոլոր ժամանակներուն:

ՉԱՐՉԱՐԵԱԼ, ԽԱՉԵԱԼ, ԹԱՂԵԱԼ, ՅԵՐՐՈՐԴ ԱՒՈՒՐ ՅԱՐՈՒՅԵԱԼ,

«Խաչը տեսանելի իրողութիւն մըն էր դէպի անտեսանելի իրողութիւն մըն տանող վերելքին ի, որուն միջոցով մարդս միտքը կը ճախրէ զգայական աշխարհէն վեր և կը դպչի երկնայինին, աստուածայինին հետ» --**Ա. Աթանաս** Աղեքսանդրացի (293-373): *Խաչին ճառը յիմարութիւն է իսկ մեզի՝ կորնչածներուս համար՝ Աստուծոյ զօրութիւն ըլլ և յայտնութիւն ըլ'*--Ա.Կորնթ.Ա.18: **Ղուկիա-նոս** Հարիւրապետը ունեցաւ հոգեկան կերպարանափոխութիւն Խաչին պատուանդանին և դարձաւ առաջին հաւատացեալ հեթանոսը և նահատակը: "խոնարհում"ը ինքնափուխ և բնատուր էր *Խաչի լուծին* մէջ, մինչդեռ կռապաշտներ ծաղր ու հեգնանքով կը դիտէին Քրիստոնեայ հաւատացեալներու Խաչն ու խոնարհութիւնը:

Յիսուս Քրիստոս ապրեցաւ խաչին մօտ ու ջալակած էր զայն ո՛չ թէ դատապարտուելէն յետոյ, այլ Իր առաքելութեան ամբողջ տեւողութեան: Լուսաղէմին, գիշերային խաւարը փարատող առաջին լոյսերուն հետ, համամարդկային պատմութեան թաւալքը կանգ առաւ պահ մը, ջունչը բռնած հետեւելու համար այն ողբերգութեան որ կը ներկայացուէր Երուսաղէմի նեղ փողոցներուն մէջ, ուր Նազովրեցի Մարգարէն ջալակած ծանր խաչ մը դանդաղօրէն կը բալէր դէպի Գողգոթա: Ս. Խաչելութիւնը՝ մարդկութեան ցաւի ու տառապանքի քաժնեկցիլն է Արարչին: Խաչեցեալին արիւնը, հոսելով խաչն ի վար, տարածուեցաւ երկրի վրայ և ուրուագծեց Ս. Եկեղեցիին ընթացքը և ուղին:

Խաչակնքումը փառաբանութեան և վկայութեան արտայայտութիւն մըն է, որ *գաղտնին ու վերացականը տեսանելի կը դարձնէ:* Ս. Օհան Ոսկեբերան, չորրորդ Դարուն կը գրէ. *«Երբ կը խաչակնքենք խորհինք խաչին նշանակութեան մասին և այն գինին մասին, որ*

Քրիստոս վճարեց մեզի համար. Ս. Կիւրեղ Հայրապետ կ'ըսէ. *«Պէտք չէ ամէն նամբ խաչեալը վկայելու։ Պէտք է խաչակնքենք մեր հաւատքովը եւ ամէն ատեն»։* Ս. Օգոստինոս կը խորհի. *«Հապա ատացեալներ պէտք է խաչակնքեն իրենց ինքնութեան նշան։* Մարթին Լուտեր չուզեց ջնջել խաչակնքելու սովորութիւնը. Լուտերական եւ Անկլիական եկեղեցիները ցարդ կը խաչակնքեն։

Հրեայ կրօնամոլներ կարծեցին, որ Յիսուս նազովրեցին խաչելով վերջ պիտի դնեն Անոր լուսաճաճանչ խօսքերուն։ Մինչդեռ Ս. Խաչելութիւնն էր որ պիտի սփռէր կենարար լոյսը յաւիտենական կեանքի։ Յիսուսը խաչողները անոնք են, որոնք տակաւին կը շարունակեն ու կը զուարճանան իրենց անառակութեան և մեղքերուն մէջ։ Յիսուսի վայրագ խաչելութիւնը պատահական դէպք մը չէր, այլ՝ աստուածային *խորհրդապատակաւ* ծրագիր մը--Գործ.Բ.23։ Այս չի նշանակեր որ խաչողները և զԱյն դատապարտողները հլու և կրաւորական դերասաններ էին։ Յիսուսի մահը *հաչպարի* մահ մը դարձաւ։ Պետրոս առաբեալ կ'ըսէ. *«Ան՝ որ իր մարմինով մեր մեղքերը վերցուց խաչափայտին վրայ, որպէսզի մենք զերծ ըլլանք մեղքերէն և ապրինք արդարութեան համար. ան՝ որուն վէրքերով բժշկուեցաք դուք»* --Ա. Պետ. Բ.24։ Դուրս ելլելով՝ Սիմոն անունով Կիւրենացի մարդ մը գտան և ստիպեցին զայն որ Յիսուսի խաչը տանի--Մատթ. ԻԷ.32։

Յիսուսի Յարութեան փառքին ու յաւիտենական երանութեան արժանի ու մասնակից ըլլալու համար՝ պէտք է անցնիլ Գողգոթայի բլուրէն, Աւագ Շաբթուան չարչարալից խաչի ճանապարհէն։ Առանց զոհողութեան՝ յաղթանակ չի շահուիր, առանց խաչելութեան՝ Յարութիւն չկայ։ Մենք ստիպուա՞ծ կը կրենք Յիսուսի Ս. Խաչը թէ սիրով։ Մարաթոնի յաղթութեան աւետիսը տանելու համար յոյն հերոս զինվորը վազելով հասաւ մինչեւ Աթէնք և յոգնութենէն վար ինկաւ ու մեռաւ։ Յիսուս եւս Իր յաղթանակը մինչեւ խաչելութիւն հասցուց ու ըսաւ. *«Ես աշխարհի յաղթեցի»* ու Հոգին աւանդեց։ Մէրը և տառապանքը ոչ մէկ ատեն եղան խաչուած Որդիին և խոցուած մօրը աչքերուն զիրար գրկած այդ պահը։ Մարաթոնի հերոսը յոյն աշխարհի ազատութիւնը աւետեց, իսկ Յիսուս Ի՛ր ստեղծած աշխարհին յաղթանակը, որովհետեւ ***«Աստուած այնպէ՛ս սիրեց աշխարհը»***։ «Աւելի մեծ սէր ոչ ոք ունի, բան այն՝ որ մէկը իր կեանքը կու տայ իր բարեկամներուն համար»--Յով. ԺԵ.13։

"Մարդու Որդի" մակդիրը կ'արտայայտէ Յիսուսի Մարդեղութիւնը և Իր մասնակցութիւնը մարդկային սահմանումի ճակատագրին։ Տառապանքն ու վերջապէս խաչելութի՛ւնն էր որ մարդոց

պիտի վկայէր ու զանոնք դարձի բերէր ճշմարտութեան: Եսայի մարգարէն կ՛ըսէ. «Ով հաւատաց մեր տուած լուրին. ...Անիկա մարդոցմէ անարգուեցաւ ու երեսէ ձգուեցաւ, Վիշտերու տէր ու ցաւերու տեղեակ եղաւ..Անիկա մեր ցաւերը վերցուց ու մեր վիշտերը իր վրայ առաւ:...Անիկա անիրաւութիւն կրեց ու չարչարուեցաւ, Բայց իր բերանը չբացաւ:...Քանզի իր անձը մահուան մատնեց, ու յանցաւորներուն հետ սեպուեցաւ. եւ շատերուն մեղքը վերցուց, ու յանցաւորներուն համար միջնորդութիւն ըրաւ»--Եսայի. ՄԳ:

«Ճշմարիտ, ճշմարիտ կ՛ըսեմ ձեզի, եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ իյնալով չմեռնի՝ միայն ինքը կը մնայ, իսկ եթէ մեռնի՝ շատ պտուղ կը տայ, ըսաւ Յիսուս: Յիսուս Քրիստոս վերոյիշեալ խօսքերը ըսաւ Ի՛նք իրեն համար: Եթէ Ինք չմեռնէր մեզի համար, Ի՛նք մինակ պիտի մնար առանց Ս. Եկեղեցւոյ: Յիսուս մեռաւ, որպէսզի Ինք մեզմով բազմանայ: Վերոյիշեալը ո՛չ դաւանանք է և ո՛չ ալ վարդապետութիւն, այլ միայն անձնական խորհրդածութիւն: Անցեալի Եկեղեցական հայրերը, Յիսուսի Խաչելութիւնը մեկնաբանեցին որպէս **փրկագին** մը վճռուած Սատանային: Լիոնի Երանոս, Ղրոգինէս, Աթանասիուս, Օգոստինոս գլխաւոր պաշտպանողներն էին սոյն վարդապետութեան: Վերոյիշեալ վարդապետութիւնը զԱստուած կը փոխրացնէ և Սատանան պարտատէրի տեղը կը դնէ. հետեւաբար Եկեղեցական հայրերը սխալած էին: Յիսուս կրեց մեր խաչը մեր տեղ, մենք եւս կրելու ենք Իր ջահը մինչեւ աշխարհի չորս ծայրերը:

Խաչին յաղթանակը յարութիւնն է, յաւիտենական կեանքի խոստման: Խաչը բանալին է հասկնալու Քրիստոսի կեանքը: Յիսուսի Խաչելութիւնը բերաւ Յարութիւնը, Խաչեցեալէն ծնաւ Յաւիտենական Կեանքը և Խաչելութիւնը դարձաւ յաւերժական յաղթութիւններու խորհրդանիշը: Խաչը դուրս բերելու է մետաղէն ու քարէն ու դնելու է մեր սրտին ու հոգիին մէջ:

Աւետարանը կը սկսի ոչ թէ Քրիստոսի Ս. Ծնունդով, այլ Անոր յաղթական Յարութեամբ: Յիսուսի հրաշափառ Յարութեամբ չարին ներգործութիւնը և մահուան սարսափը այսօր անգամ մը եւս նահանջեցին հաւատացեալներու գիտակցութեան մէջէն: Յիսուս Իր գերահրաշ Յարութեամբ վերածագեցաւ մարդկային պատմութեան թատերաբեմին վրայ: Յիսուսի Յարուցեալ Մարմինը կրկին չմեռաւ նման Ղազարոսի, այլ՝ անմահացաւ: Յիսուսի Յարութեամբ, առաքեալները տեսան տրամաբանութենէ շատ աւելի հեռուները՝ անդենականը: Յիսուսի Յարութիւնը լոյսի յաղթանակն է խաւարի վրայ, անմահութեան զօրութիւնն է մահուան վրայ, յաւերժական կեանքի

իշխանութիւնն է մահուան վրայ, սիրոյ յաղթանակն է ատելութեան վրայ, և բարութեան յաղթութիւնն է չարութեան վրայ:

Յարութեան գաղափարին և իրողութեան մեծագոյն հզօրաջեջտ ախոյեանը հանդիսացաւ Պօղոս առաքեալ: Յարութեան այգալոյսին՝ անցեալն ու ապագան կը գրկախառնուին: Պօղոս առաքեալ իրաւամբ կ'ըսէ. «Ամէն ինչ վնաս կը սեպեմ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի գերազանց գիտութեան վերաբերմամբ»--Փիլիպ. Գ.8: «Ճանչնալ Քրիստոսը, Անոր յարութեան զօրութիւնը, և Անոր չարչարանքներուն մասնակից դառնալ»--Փիլիպ. Գ.10: Ո՞ւր է այն կրօնական բարոզիչը, որ կ'ուզէ մասնակից ըլլալ իր Հիմնադրին: Jesus Seminar-ի դպրագէտները մերժած են հաւատալ Յիսուս Քրիստոսի մարմնաւոր Յարութեան: Յիսուս Քրիստոս յայտնուեցաւ նոյնիսկ Ի՛ր Յարութեան *չհաւատացող* կիներուն, սակայն **Զինք *միայն*** կիներուն: Խաչին շուքին տակ և Յարութեան լոյսին մէջ աշակերտները ճանչցան իրենց Վարդապետը, մի միայն Անոր ծառայութեան, խաչելութեան ու Յարութեան ընդմէջէն: Յարութեան գեղատեսիլ իրողութիւնը՝ նսեմացուց հեթանոս կրօնքները և յեղաշրջեց ժողովուրդներու հոգեվիճակը:

Յարութեան լուրը սուրաց բաղաբէ բաղաբ և դարէ դար, ամրացուց Հաւատքը, արծարծեց Յոյսը և վառեց Սէրը: Յարութեան յոյսը՝ ժամանակի շրջագծին մէջ, պիտի ըլլայ վաղուան յաւիտենական ստուգութիւնը: «Յարութեան Տօնը կը մնայ գագաթնակէտային իմաստով ամենէն փառապանծ և ներշնչող տօնը, փառապանծը Քրիստոսի կեանքին և կտակին»: *«Եթէ չկայ մեռելներու յարութիւն՝ ուրեմն Քրիստոս յարութիւն առած չէ: Իսկ եթէ Քրիստոս յարութիւն առած չէ՝ ի զուր է մեր բարոզութիւնը, ի զուր է նաև ձեր հաւատքը»*, կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ--Ա. Կորն. ԺԵ.14»:

Բոլոր ճշմարտութիւնները, նոյնիսկ ամենէն անտրամաբանական հարցերը իրենց արդարացումը կը գտնեն Քրիստոսի Յարութեան մէջ: Քրիստոսի Յարութիւնը մեր գրաւականն է, որ Իրեն հաւատացողները նոյնպէս յարութիւն պիտի առնեն *«Ինչպէս որ Ադամով ամէնքը կը մեռնին, այնպէս ալ Քրիստոսով ամէնքը պիտի կեդանանան»* --Ա. Կորնթ. ԺԵ.20: Յարութեան գերագոյն իմաստը ա՛յն է, որ Աստուած կ'ուզէ մահկանացու մարդը յաւիտենական ապրող էակի վերածել: Աստուած մարդու ստեղծագործութիւնը տակաւին չէ՛ ամբողջացուցած:

Մեռելներու յարութեան հաւատքը դարեր ու դարեր օտարոտի եղաւ Եբրայեցիներու աշխարհային մտքին: Հազիւ մէկ բանի մարգարէներու մէջ, ինչպէս Դանիէլ և Ովսէէ, կը գտնենք ինչ ինչ ցոտ-

կրտուբ հետմեր: Աշակերտները երբ համոզուեցան մեռելոց Յարութեան, իրենց ստուգութիւնը այնքան հաստատուն եղաւ և հզօր, որուն բաղումը դեռ չվերջացուցին դարերը: Մարդկութիւնը էմմաուսի ճամբորդներուն պէս չեն տեսներ իրենց հովէն բալող Տէրը, իրենց հետ խօսող Լոյսը, և յուսահատ կը բալեն, դեռ չեն հասած հանգրուանը, տակաւին չեն ճանչցած Տէրը, դեռ Անոր հետ սեղան չեն նստած ու ճաշակած Անոր օրհնութեան Հացէն:

Հին Կտակարանի սատուածատես մարգարէներու եղած յայտնութիւնը.

1. **Ովսեայ ԺԳ.14**--«Ձանոնք գերեզմանին ձեռքէն պիտի փրկեմ, Ձանոնք մահուանէ պիտի ազատեմ. Քու ժանտախտդ ո՞ւր է, ով մահ. Քու աւերումդ ո՞ւր է, ով գերեզման»
2. **Սաղմոս 71.20**--«Նորէն զիս պիտի կենդանացնես, Ու երկրի անդունդներէն նորէն զիս պիտի հանես»
3. **Եսայեայ ԻՉ.19**--«Քու մեռելներդ պիտի ողջնան, Իմ մեռելներուս մարմինները յարութիւն պիտի առնեն: Արթնցէք ու ցնծութեամբ երգեցէք, ով հողի մէջ բնակողներ բանզի բու ցօղդ խոտերու ցօղ է, Ու երկիր իր մեռելները դուրս պիտի նետէ»

Յարութիւնը կը յայտնէ ստեղծագործութեան նպատակը, գոյաբանական պատճառը, թէ ինչո՞ւ եկած ենք և ո՞ւր կը դիմենք: Մարդ իր ապրելու տենչը, իր կեանքի իմաստը կը ստանայ Յիսուս Քրիստոսի հրաշափառ Յարութեան լոյսէն:

«Ես իսկ եմ Յարութիւնը և Կեանքը. ան որ Ինծի կը հաւատայ, թէպէտև մեռնի, պիտի ապրի»--Յով. ԺԱ.25-26:

Քահանաներուն շինծու և սուտ հանրային կարծիքը փլաւ առաքեալներու ճշմարիտ վկայութեան առջեւ: Առաքեալներ ճառագայթեցին անպարտելի ինքնավստահութիւն: Քրիստոսի Յարութիւնը օրուան տեղեկատուութիւնն էր Երուսաղէմ բաղաքի փողոցներուն մէջ: Յարուցեալը կերպարանափոխեց բազմաթիւ կեանքեր: Պետրոս առաքեալ փողահարեց Քրիստոսի յաղթական Յարութիւնը: Հրեայ իշխանները որոնք խաչել տուած էին Յիսուսը, իրենց վախէն պաշտպանողական դարձան փոխանակ յարձակողական ըլլալու: Առաքեալներ եթէ ջատագովէին կեղծ ու խարդախ Յարութիւն մը, իրենց վկայութիւնը ջուտով պիտի հերքուէր բահանայապետներու ապացոյցներովը: Մինչդեռ Յարութեան իրական եղելութիւնը ցնցեց Երուսաղէմը: Քրիստոսի ժամանակակից զանազան ազգայնամոլ

ջարժումներ գոյութիւն ունեցան, որոնցմէ ո՛չ մէկը դարձաւ համաշխարհային տիրապետող դիրք:

Աւետարանը բարոյագիտական օրէնսդրութիւն մը չէ՛: Ոչ ալ բնազանցական տեսութիւն մը: Աւետարանը առաջագոյն բարի ու մխիթարական լուր մըն է: Առաքեալներու վկայութիւնը հաւատալի դարձաւ, որովհետեւ ***իրե՛ն*** կը հաւատային: Բնական ու անբնական զօրութիւնները, չկրցան ծածկել Յարութեան իրողութիւնը: Թօթափենք նիւթապաշտ և ատելավառ ըմբռնումները ու տեսնենք սիրոյ ու հաշտութեան իրագործումները:

«Քրիստոս յարեա՛ւ ի մեռելոց,
Մահուամբ զմահ կոխեաց,
եւ Յարութեամբն իւրով
Մեզ զկեանս պարգեւեաց»

Քրիստոսի Աւետարանի յեղաշրջող զօրութեան առաւելութիւնը այն է, որ Աստուածորդին մարդկութեան համար մարդացաւ, անոր մեղքերուն պատճառաւ մեռաւ և իր հրաշափառ յարութեամբ, Աստուծոյ փրկարար Ներկայութեան մեր Բարեխօսը եղաւ:

«Հոն՝ ուր կախաղաններն են մնձռում,
աքատուքիկն է մանգալիս:
Հոն ուր մեռելներն են նկրտում,
Յարութիւնն է մտատանջ»--**Փարամազ**

Այսինքն, եթէ *Աստուծոյ հոգին* ձեր մէջ կը բնակի, Աստուած, որ Յիսուս Քրիստոսը մեռելներէն յարուցանեց, *Իր հոգիին միջոցաւ* որ ձեր մէջ կը բնակի՝ պիտի կենդանացնէ նաեւ ձեր մահկանացու մարմինները»--Հռոմ.Ը.10-11: «Մենք եւս ներբնապէս կը հեծենք՝ ակնդէտ սպասելով որդեգրութեան, այսինքն *մեր մարմինին* փրկութեան»--Հռոմ. Ը.23: Հունտը ծա՛ռ ըլլալու կը ձգտի, մանուկը՝ մա՛րդ, տգէտը՝ գիտո՛ւն: Աշխարհի կեանքը անդուլ ջանք մըն է, ա՛նցք մը, զօրութենէն՝ դէպի արարք, անկատարութենէն դէպի կատարելութիւն, ոչ-էութենէն դէպի էութիւն, յարացուն: Անոր յարութիւնը թէեւ *պատմական* դէպք և իրողութիւն է, սակայն այդ եղելութեան ի՞նչպէսը մարդկային հասկացողութենէն գերիվեր է: Ականատեսի վկայութիւնը չունինք թէ ի՞նչպէս Յիսուսի մեռած մարմինը վերստացաւ հրաշափառ Յարուցեալ ու ոգեղէն մարմին, հետեւաբար կ՛ըսեն **"Խորհուրդ մեծ և սքանչելի"**: Սոյն պատճառաւ Յիսուս չի յայտներ իր Յարուցեալ պայծառակերպութ-

իւնը աշխարհի, այլ միայն Իր մտերիմներուն և Ձինեք
սիրող ներս է: «Անկէ ետք Յիսուս դարձեալ Ինքզինք յայտնեց
(ուզեց որ տեսանելի ըլլայ) Իր աշակերտներուն Տիբերիայի
Ծովեզերքը»--Յով. ԻԱ.1: Յարութիւն է, երբ մենք կ'ապրինք այն
հաւատքը, որ Քրիստոս տարվեցուց և պատգամեց գործադրել:
Յարութիւն է, երբ մենք կ'իրագործենք Քրիստոսի սէրը: Յարութիւն
է, երբ Քրիստոսի հանդէպ մեր ունեցած յոյսը ուժն է մեր կեանքին:
Քրիստոսի Եկեղեցին կը ճանչցուի ու կը հասկցուի մի միայն
Յարութեան լոյսի ներթափանցումով: Յիսուս Քրիստոսի
Յարութիւնը երեւոյթ մը չէր, գաղափարական տեսութիւն մը չէր
հոգեհմայական ցնորք, կամ երեւակայական մտաբերութիւն մը չէր,
այլ առաքելական եկեղեցւոյ անխոցելի զօրութիւնը և անսպառ
ուժկորովը:

«Անիկա Յովհաննէս Մկրտիչն է, որ մեռելներէն յարութիւն
առած է և այս պատճառով հրաշքներ կը գործուին իր ձեռքով»
ըսաւ ժողովուրդը.--Մարկ. Ձ.14: Մարդիկ կը գերադասեն մեռելները
ողջերէն: Մեռածներուն աւելի զօրութիւն կ'ընծայէն քան թէ ողջե-
րուն: Կարծիքն ու վարկածը կը տիրէ մարդկային դատողութեան
մէջ, քան թէ դէպքն ու իրողութիւնը՝ Յիսուսի Յաղթական
Յարութի՛ւնը: «Պօղոս առաքեալ, իր հոգեկան հարուստ գանձարա-
նէն կ'ուզէ բաժնել իր հոգեւոր տեսիլքները չափահաս
հաւատացեալներու հետ, ու կ'ըսէ.

*«Ձեզմէ խրատ առնչիկը թող խորհի այն բանը, որ նաև Քրիստոս
Յիսուսի մէջ. Ան թէեւ Աստուծոյ կերպարանքով էր, բայց Աստուծոյ
հաւասար ըլլալը յափշտակութիւն չհամարեց, այլ Իր անձը
ունայնացուց ծառայի կերպարանք առնելով, մարդոց նման ըլլալով
և կերպարանքով իբրեւ մարդ ճանչցուելով, խոնարհեցուց ինքզինք,
հնազանդ ըլլալով մինչեւ մահ և նոյնիսկ խաչի՛ վրայ մահուան:
Անոր համար ալ Աստուած աւելի բարձրացուց զայն և անոր չնորհեց
անուն մը՝ որ վեր է ամէն անունէ, որպէսզի Յիսուս Քրիստոսի
անուանով խոնարհի ամէն ծունկ՝ ըլլայ երկնայորներու,
երկրաւորներու թէ սանդարամետականներու. և ամէն լեզու
խոստովանի թէ Տէր է Յիսուս Քրիստոս՝ ի փառս Հայր Աստուծոյ»*
--Փիլիփ. Բ.5-11:

Պօղոս առաքեալի վերոյիշեալ երկնաձիր խորհրդածութիւն-
ները կը ստիպեն մեզ, թէ Յիսուսի աշակերտ մը պարտ է բարոզել
ո՛չ թէ վարդապետութիւններ, այլ՝ Քրիստոս Յիսուսը որպէս իր
Տէ՛րն ու Փրկիչը և Անոր առաքելութիւնն ու հաւատարմութիւնը առ
Հա՛յրն Աստուած:

ԵԼԵԱԼ Ի ՅԵՐԿԻՆՍ ՆՈՎԻՆ ՄԱՐՄ-ՆՈՎՆ, ՆՍՏԱԻ ԸՆԴ ԱՋՄԷ ՀՕՐ

1. «Ոչ ոք երկինք ելած է, քացի միայն Ա՛ն, որ երկինքէն իջաւ» --Յով.Գ.13:
2. Միայն ան որ երկինքէն եկաւ, Ան կրնայ վերադառնալ երկինք:
3. «Դաւիթ նահապետ թէ մեռաւ թէ՛ թաղուեցաւ, և անոր գերեզմանը մեր մէջ է մինչեւ այսօր: ...Դաւիթ երկինք ելած չէ»--Գործ Բ.29, 34:
4. «Ուրախացէք որ ձեր անունները երկինքի մէջ գրուած են»--Ղուկ. Ժ.20: Եթէ մեռնիք չէք կորսուիր:
5. «Որոնց անունները կեանքի գիրքին մէջ արձանագրուած են» --Փիլիպ. Դ.3:
6. «Կը հաւատանք՝ թէ Աստուած Յիսուսի ձեռքով և անոր հետ վերստին կեանքի պիտի բերէ անոնք՝ որ անոր հաւատացին և մեռան»:
7. «Աստուծոյ փողը պիտի հնչէ, Տէրը ինք երկինքէն պիտի իջնէ, և նախ յարութիւն պիտի առնեն անոնք՝ որ Քրիստոսի հաւատացին և մեռան»:

Քրիստոս, երկինքն ու երկիրը իրար կապող Ջօրութիւնն է, յաւերժութեան լուսափայլ Կամուրջը: "Անառակ Որդիին" խօսքը, *«Մեղանչեցի երկինքին դէմ»*--Ղուկ. ԺԵ.18, կը նշանակէ «Աստուծոյ դէմ»: «Աշխարհ» cosmos տիեզերք կը նշանակէ երկինքն ու երկիրը և բոլոր արարածները: Յարաբերական իմաստով կը նշանակէ նաեւ տիեզերքի կանոնը որ կը հոգացուի Աստուծոյ հրամանաւ, և կը գտնուի Անոր Մտքին ու ծրագրին մէջ--Կող. Բ.8, 20:

Վերոյիշեալ երկնագեղ տեսարանին կ՛արժանանան ոմանք, որոնց Յիսուս կը բանայ երկինքը: Օրինակ. Ստեփանոս տարուեցաւ Հրեաներու բարձրագոյն վճռաբեկ ատեանը որպէսզի հարցաքննուի: Յիսուս Քրիստոսի վկան, փոխանակ ինքզինք պաշտպանելու, վկայեց իր Տէրն ու Անոր Մարդեղութեան առաքելութիւնը: Ստեփանոսի հակառակորդները ա՛յնքան կատղեցան, որ բարեր վերցուցին և սկսան բարկածել զինք: Նոյն պահուն Ստեփանոս, «լեցուած էր Սուրբ Հոգիով. նայեցաւ երկինք ու տեսաւ Աստուծոյ փառքը և Յիսուսն ալ, որ կեցած էր Աստուծոյ Աջ կողմը. և ըսաւ "Ահա կը տեսնեմ երկինքը բացուած և մարդու Որդին, որ կեցած է Աստուծոյ Աջ կողմը"--Գործ է.55:

Յարուցեալ Յիսուս ինչո՞ւ Հօր Աստուծոյ Թագաւորութիւնը չհաստատեց երկրի վրայ, այլ համբարձաւ դէպի Հայրը: Յիսուս ըսաւ իր աշակերտներուն. «Այժմ ես կ՛երթամ զիս Ղրկողին, և ձեզմէ ոչ

մէկը կը հարցնէ ինծի թէ՝ ո՞ւր կ՚երթաս։ Բայց որովհետեւ այս բաները խօսեցայ ձեզի, տրտմութիւնը լեցուց ձեր սրտերը։ Բայց ես ճշմարիտը կ՚ըսեմ ձեզի. լաւ է ձեզի համար որ ես երթամ, որովհետեւ եթէ ես չերթամ՝ Մխիթարիչը չի գար ձեզի. իսկ եթէ երթամ՝ ձեզի կը ղրկեմ զայն։ Դեռ շատ բաներ ունիմ ձեզի ըսելու, բայց հիմա չէք կրնար տանիլ։ Երբ որ գայ Ինքը՝ Ճշմարտութեան Հոգին, ամենայն ճշմարտութեամբ պիտի առաջնորդէ ձեզ»։

Մարդեղացեալ Յիսուս ողորմած ու բարեգութ Աստուածորդի է։ Ան եկաւ յայտնելու Աստուած ճշմարիտը, որ ա՛նձնապէս ստեղծեց մարդ արարածը ու կը շարունակէ խնամել, դաստիարակել ու փրկել զայն։ Յիսուս, համբառնալով երկինք, դարձաւ տարածութեան մէջ իբրեւ Միջնորդ և ժամանակին մէջ՝ իբրեւ միացման տարր։ Պետրոս և Յովհաննէս կ՚ըսեն. *«Ջկայ փրկութիւն ո՛չ ոչինչ մէկու միջոցով, որովհետեւ երկնքի տակ չկայ մարդոց որդւոց ոչինչ անուն մ՚, որով կարելի ըլլայ մեր փրկուիլը»*։--Գործք.Դ.12։ Եկեղեցին հոգեկան է, և իր յարաբերութիւնները հոգեկան են։ Իր յարաբերութիւնները վախճանեալներուն հետ չեն դադրած, անոնց առնչութիւնները չեն խզուած ողջերուն հետ, և իբրեւ ողջեր, ողջերու հետ հաղորդակցութեան մէջ են հոգեպէս։--Մատթ. ԻԲ.32, Ղուկ. Ի.38։

ԳԱԼՈՑ Է ՆՈՎԻՆ ՄԱՐՄՆՈՎՆ ԵՒ ՓԱՌՔ ՀՈՐ Ի ԴԱՏԵԼ ՋԿԵՆԴԱՆԻՍ ԵՒ ՋՄԵՌԵԱԼՍ, ՈՐՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՆ ՈՉ ԳՈՅ ՎԱԽՃԱՆ։

Մինչ Յիսուս նստած էր Ջիթենեաց լերան վրայ, աշակերտները մօտեցան Անոր առանձինն և ըսին. «Ըսէ՛ մեզի, ե՞րբ պիտի ըլլայ նշանը Քու գալուստիդ և այս աշխարհի վախճանին»։

Յիսուս պատասխանեց և ըսաւ անոնց. «Զգո՛յշ եղէք, չըլլայ որ մէկը ձեզ խաբէ. որովհետեւ շատեր պիտի գան իմ անունովս ու պիտի ըսեն թէ՝ ես եմ Քրիստոսը. և պիտի մոլորեցնեն շատերը։ Պիտի լսէք պատերազմներու ձայներ և լուրեր պատերազմներու մասին. զգո՛յշ եղէք, չխռովիք, որովհետեւ այդ ամէնը պէ՛տք է որ ըլլայ, բայց ատիկա դեռ վախճանը չէ։ Այն ատեն ձեզ նեղութեան պիտի մատնեն և իմ անուանս պատճառով սպանելի պիտի ըլլաք բոլոր ազգերէն։ Եւ բազում սուտ մարգարէներ պիտի ելլեն ու պիտի մոլորեցնեն շատերը...։ Բայց ով որ մինչեւ վերջը համբերէ՝ ան պիտի փրկուի։ Եւ արքայութեան այս Աւետարանը պիտի քարոզուի ամբողջ տիեզերքի մէջ՝ ի վկայութիւն բոլոր հեթանոսներուն։ Եւ

ապա պիտի գայ վախճանը»--Մատ. ԻԴ.3-14:

«Եւ Ան պիտի ղրկէ Իր հրեշտակները մեծ շեփորով, ու պիտի հաւաքեն իր ընտրեալները (տիեզերքի) չորս կողմերէն՝ երկնքի մէկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրը»--Մատթ. ԻԴ.31: «Եւ այն ատեն պիտի տեսնեն մարդու Որդին՝ եկած ամպերու վրայ, զօրութեամբ և մեծ փառքով--Ղուկ. ԻԱ.27: Դան. Է.13-14: «Այն օրը պիտի չգայ, եթէ նախ չգայ ապստամբութիւնը, և չյայտնուի անօրէնութեան մարդը» --Բ. Թես. Բ.3-4: «Չարին գալուստը Սատանային ներգործութեամբ է՝ ամենայն զօրաւոր գործերով և անիրաւութեան բոլոր պատրանք-ներով»--Բ Թես. Բ.9:

Յիսուս Քրիստոս Տէրն է մարդկութեան՝ անցեալի և ներկայ ողջերու և մեռելներու--Եփես. Ա.10: Քրիստոս Տէրն ու Գլուխն է Եկեղեցիին: Քրիստոսի թագաւորութիւնը, որպէս խորհուրդ, ներկայ է երկրի վրայ, որ է Իր Եկեղեցին: Պանդուխտ Եկեղեցին սուրբ է, բայց ոչ կատարեալ: Քրիստոսի Երկրորդ Գալուստէն առաջ Եկեղեցին մեծ նեղութենէ և թերահաւատութենէ պիտի անցնի:

«երբ գայ մարդու Որդին՝ արդեօք հաւատք պիտի գտնէ՞ երկրի վրայ»--Ղուկ. ԺԸ.8, ԻԱ.12

«Ժամանակ պիտի գայ, երբ մարդիկ ականջ պիտի չկախեն առողջ վարդապետութեան, այլ՝ իրենց սեփական ցանկութիւններուն համեմատ պատասխանող և զիրենք հաճոյացնող բաներու մասին խօսող ուսուցիչներ պիտի փնտռեն: Պիտի չուզեն ճշմարտութիւնը լսել, և առասպելներու ականջ տալով պիտի կորսուին»--Բ Տիմ. Դ. 3-4:

«Վերջին օրերուն դժուար ժամանակներ պիտի գան, որովհետեւ մարդիկ պիտի դառնան անձնասէր, դրամասէր, ամբարտաւան, հպարտ, հայհոյիչ, ծնողներուն անհնազանդ, ապերախտ, սրբութիւն-ները ոտնակոխող, տմարդի, անգութ, չարախօս, անհանդուրժող, դաժան, բարիին թշնամի, մատնիչ, անպատկառ, գոռոզ, և աւելի հեշտանքը սիրող՝ քան զԱստուած»: Երեւութապէս աստուածապաշտ են անոնք, բայց խորքին մէջ չեն հաւատար աստուածպաշտութեան զօրութեան»: Ներկայ ժամանակաշրջանը կրնայ ըլլալ աշխարհա-կանացած Եկեղեցականութիւնը և սպառողական ջուկայութիւնը՝ նիւթապաշտութիւնը:

ՀԱՒԱՏԱՄՔ ԵՒ Ի ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՆ, ՅԱՆԵՂՆ ԵՒ Ի ԿԱՏԱՐԵԱԼՆ ՈՐ ԽՕՍԵՑԱՒ ՅՕՐԷՆՍ ԵՒ Ի ՄԱՐԳԱՐԷՍ ԵՒ ՅԱԽԵՏԱՐԱՆՍ:

Սուրբ Հոգիին խոստումը կ'ենթադրէ միութիւն եղբայրներու մէջ, ու միակամ հաղորդութիւն՝ աշակերտներու միջեւ: Սուրբ Հոգին նման է այն լուսամուտին, որուն միջոցաւ մարմնականը կը հաղորդակցի հոգեկանին: Կարեւորութիւնը Անոր աստուածաբանական յատկանիշները չեն, այլ *Անոր դերը մեր կեանքին մէջ:* Քրիստոնէական կեանքը հոգեկան սուրբ ապրո՛ւմ է: *«Բայց ես ճշմարիտը կ'ըսեմ ձեզի. լաւ է ձեզի համար որ ես երթամ, որովհետեւ երթէ ես չերթայի՝ Մխիթարիչը չի գար ձեզի, իսկ երթէ երթայի՝ ձեզի կը ղրկեմ զԱյն»*--Յիսուս--Յով. ԺԶ.7:

«Երբ որ գայ Ինքը՝ Ճշմարտութեան Հոգին, ամենայն ճշմարտութեամբ պիտի առաջնորդէ ձեզ. որովհետեւ ոչ թէ Ինքիրմէ պիտի խօսի, այլ ինչ որ լսէ՝ զայն պիտի խօսի. և գալիք բաներու մասին պիտի պատմէ ձեզի»--Յով.ԺԶ.13: Ս. Հոգին Յիսուսը Փոխարինողն է Անոր երկրաւոր բացակայութեան ընթացքին--Յով. ԺԴ.16, 17: Նիւթը ինքնին իբր նիւթ որեւէ ջնորհ կամ զօրութիւն չի պարունակեր, այլ Սուրբ Հոգիի ներթափանցումով է իր զօրութիւնը: Եկեղեցւոյ անդամներու միջեւ անմակտելի կապն է: Երբ եկաւ Սուրբ Հոգին, անոնք եղան համակ հաւատք, բաջութիւն, ճանաչում, խօսք և սէր: Մարդկայինը աստուածայինի կը վերածէ, կաւը՝ լոյսի, տկարութիւնը՝ զօրութեան:

Սուրբ Հոգւոյ խոստումը ոչ լեզուներով և ոչ ալ կրակով էր, այլ՝ «Ահա ես կ'առաքեմ ձեզի իմ Հօրս խոստումը, իսկ դուք նստեցէ՛ք Երուսաղէմ քաղաքը, մինչեւ որ *զօրութեամբ* զգեստաւորուիք բարձունքներէն» ըսաւ Յիսուս--Ղուկ. ԻԴ.49: Լեզուներով խօսեցան, ոչ որովհետեւ լեզուներու ջնորհը նախամեծար էր, այլ տարբեր լեզուներ խօսելով, Երուսաղէմի բովանդակ ամբոխը իրենց իրենց լեզուով հաւաքուեցաւ: Յիսուս չըսաւ, թէ Հոգիով լեզուներ պիտի խօսիք, այլ թէ՝ Ան ձեզի պիտի *ուսուցանէ* և *յիշեցնէ* այն ամէնը որ ես ըսի: "Մխիթարիչ" կը նշանակէ ո՛չ միայն մխիթարող, այլ նաեւ՝ քաջալերող, խորհրդատու, օգնական, միջնորդ և բարեխօս, և Սուրբ Հոգին այս բոլոր դերերով մշտականօրէն հանդէս կու գայ հաւատացեալներու կեանքին մէջ: Ան Հոգին է միութենականութեան: ***«Մո՛ւրբ, Մո՛ւրբ, Մո՛ւրբ» հրեշտականաց մեղեդին, հաւատաւորներու երգեցողութեամբ կը վերացնէ մեզ Համենակալի Աթոռին:***

ՈՐ ԷՋՆ Ի ՅՈՐԴԱՆԱՆ, ՔԱՐՈՋԵԱՑ ՅԱՌԱՔԵԱԼՍՆ ԵՒ ԲՆԱԿԵՑԱՒ Ի ՍՈՒՐԲՍՆ:

Բոլոր ժամանակներուն մէջ պիտի ծնին մարտիրոսներ, սուրբեր, որոնք իրենց կեանքը պիտի նուիրեն որպէսզի ապրի ազգն ու եկեղեցին: Միրտն է որ սուրբերը կը պատրաստէ: Քաջ դրօշարջաւով Աստուծոյ սուրբերը ներունդէ ներունդ վազած են ու ձեռքէ ձեռք անցնելով մեզի հասցուցած են սիրոյ դրօշը: Սուրբերու հետքերը կ՛երեւին բոսորագոյն հոս ու հոն, արեան կաթիլնե՛ր ...չորցած շիթեր, յաղթանակը տարած են...:

Եկեղեցին ոչ թէ բարեկարգուելու կարիքը ունի, այլ սրբանալու՝ սուրբ դառնալու: եկեղեցականներէ կ՛ակնկալուի արտի մաքրութիւն և կենցաղի նուիրում: Մինչեւ որ մարդու հոգին մսուր մը չդառնայ, Յիսուս հոն չի ծնանիր. իսկ երբ ծնանի, այդ մսուրը կը դառնայ սրբավայր և ուխտավայր: Աստուած հանդիպեցաւ Աբրահամի օտարութեան մէջ ու երեւցաւ Մովսէսի՝ լեռան վրայ ու տեսնուեցաւ հետը ամայութեան մէջ ո՛չ թէ եկեղեցւոյ կամ սրբատեղիի մը մէջ: Աստուած միայն սրբատեղիներու մէջ չի գտնուիր, այլ սրբատեղիի կը փոխակերպէ իր տեսակցութեան ու հանդիպումի վայրերը: Աստուծոյ յայտնատեսութիւնը չենք կրնար սահմանափակել:

Աստուածային ուժը սրբութեան և յաղթանակի վերմղող զօրութիւնն է, այդ ուժը ամենուրեք է թէ՛ Յորդանան և թէ ուր որ երկու կամ երեք հոգի հաւաքուին: Անոր գոյութիւնն ու Ներկայութիւնը որեւէ անձ կրնայ փորձել և փաստել: Հոգեկան լոյսն է, որ Մագթաղենացին աղտոտ կեանքէն բարձրացուց անբասիր սրբութեան:

ՀԱՒԱՏԱՄՔ ԵՒ Ի ՄԻ ՄԻԱՅՆ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ:

Չափազանց դժուար է քրիստոնեայ անուանեալ ազգերու մէջ, արտառանել վերոյիշեալ հատուածը անկեղծօրէն, ուղղամտօրէն և մտերմօրէն: Ինչո՞ւ: Բազմաթիւ ճամբորդութիւններուս ընթացքին, երբ կը հարցնեն ինծի թէ ի՞նչ ազգութեան կը պատկանիմ, կ՛ըսեմ Հայ եմ: Երկրորդ հարցումը կ՛ըլլայ ի՞նչ կրօնքի կը պատկանիմ: Պատասխանս կ՛ըլլայ. «Հայ-Քրիստոնեայ»: Յաջորդ հարցումին կ՛ըլլայ. կաթոլի՞կ թէ օրթոտոքս: «Առանց վարանելու, կը կրկնեմ. ***«Քրիստոնեայ»*** եմ:

Հայ Առաքելական Եկեղեցին գոյութիւնը ***ինքն իր մէջ*** նպատակ ըլլալու չէ: Հայ Առաքելական Եկեղեցին միջոց մըն է իրագործելու իր առաքելութիւնը (միսիոնարութիւնը), որուն կանչուած է իր Տիրոջ հրահանգով. *«Գացէ՛ք ուրեմն, աշակերտ դարձուցէ՛ք բոլոր ազգերը, մկրտեցէ՛ք զանոնք Հօր և Որդիին և Սուրբ Հոգիին անունով: Սորվեցուցէ՛ք անոնց պահել այն ամէնը, ինչ որ պատուիրեցի ձեզի»* --Մատթ. ԻԸ.19: Հայ Առաքելական Եկեղեցին եթէ չի գիտեր և չունի առաքելութիւն, չի կրնար առաքելական անուն ստանալ: Խանութ մը, որուն վրայ "փուռ" անունը կայ, այդ խանութը օրթերէթ չի ծախեր: Հաւատացեալներու հաւաքականութիւն մը կրնայ ազգովին և ցեղայնապէս իրարմէ տարբերիլ, բայց բնաւ երբեք պէտք չէ տարբերի հաւատքով: Յիսուսը սիրող և իր Փրկիչը բարոզող եկեղեցի մը բաց ըլլալու է բոլոր հաւատացեալներու համար անխտիր: Եկեղեցի մը իր ազգային ու ցեղային հանգամանքը արձանագրելու չէ՛ եկեղեցիի մը վրան, ըսելով Անկլիգան, Օրթոտոքս, կամ Արմինեան և կամ տարբեր անուն: Եկեղեցին Յիսուսի՛ կը պատկանի: Հոն մտնող մը ինքզինք բոյր և եղբայր ճանչնալու է: Պօղոս երբ իր նամակագրութեան մէջ Եփեսացւոց, Կորնթացւոց կամ Գաղատացւոց անունը կը գրէ, ան ըսել կ՛ուզէ թէ այդ քաղաքի՛ն մէջ գտնուած որեւէ ազգային հաւատացեալի մը և ո՛չ թէ իւրահատուկ ցեղի մը եկեղեցւոյ:

Յիսուս Քրիստոսի սէրն ու հաւատքը, Անոր խաչեցեալ Մարմինն ու Արեան բեկանումը, որպէս Սուրբ Հաղորդութիւն, մեզ արդէն միացուցած է իրարու: Քրիստոնեաներու սէրն ու հաւատքը իրենց Փրկչին հանդէպ ա՛յնքան խոր ըլլալու է, որ ազգային ու ցեղային պատուարները բակելու և միացնելու է մեզ իրարու: Սոյն նպատակին համար Յիսուս ըսաւ աշակերտներուն. *«Էթէ դուք միայն սիրէ՛ք՝ ատո՛ւ ամէնը պիտի գիտնան թէ դուք իմ աշակերտներս էք»*.

Ազգեր կամ հաւաքականութիւններ կրնան խորհիլ, թէ իրենք սեփականացուցած են իրենց հաւաքական ժողովատեղին այս կամ նա անունով: Յիսուս Քրիստոսի Եկեղեցին չի կրնար իւրացուիլ մարդկային կամայականութեամբ, որովհետեւ Յիսուս Ի՛նք դրոշմած ու իւրացուցած է (patent) ըրած է Ձինք սիրողներու և Իրեն հաւատացողներու հաւաքավայրը. **"ԻՄ"** Եկեղեցիս անունով: Եկեղեցին, ուստի, որեւէ ցեղի կամ ազգի չի՛ կրնար պատկանիլ, ի՛նչ անուն ալ գրուած ըլլայ անոր վրան:

"Անո՛նց" եկեղեցին, կամ "Մեր" եկեղեցին ասութիւնները թէ՛ խորթ են, թէ՛ անտեղի, և թէ անվայել Յիսուսի աշակերտներուն: Ուստի, այսուհետեւ որեւէ եկեղեցի ի՛նչ յարանուանութեան ալ

պատկանի, նկատուելու է մե՛ր եկեղեցին մինչեւ որ մեր Տէ՛րը Յիսուս, մաքրագործէ և նուիրագործէ զայն:

Սո՛ւրբ է եկեղեցին. եթէ չըլլայ սուրբ՝ կը դադրի հանդիսանալէ Քրիստոսի՛ Եկեղեցին: Ան սո՛ւրբ է ստացած Պատուիրաններով, սուրբ՝ քարոյականով, սուրբ՝ պաշտամունքով, սուրբ՝ անդամներով: Եկեղեցւոյ մէջ կը պաշտուի միա՛յն Աստուած՝ Արարի՛չը, ո՛չ թէ արարածը: Ս. Եկեղեցւոյ կամարներուն տակ կը սաւառնի միա՛յն խոնարհ արտէ բխած աւ Աստուա՛ծ աղօթքը:

Քրիստոս հիմնեց Մէ՛կ Եկեղեցի: Անուանեց զայն **"Ի՛մ եկեղեցիս"**: Քրիստոսի Եկեղեցին կը յատկանշուի միութեա՛մբը Հովիւին: Քրիստոս չըսա՛ւ բարոզեցէ՛ Աւետարանը միայն Յոյներուն կամ միայն Լատիններուն կամ միայն գերմանացիներուն, այլ ըսաւ *«Քարոզեցէ՛ զաւետարանն ամենայն արարածոց»*: Մեբենազէն, հիւլէաջարժ, նիւթապաշտ այս դարուն մէջ, միակ հաստատութիւնը, որ կը բարձրանայ, միակ հիմնարկութիւնը, որուն կատարը չի՛ սասանիր ջաչող մրրիկներէն, Ս. Եկեղեցին է Քրիստոսի:

Եթէ Քրիստոնէական հաւատքը նահանջի մէջ կը թուի ըլլալ, գլխաւոր պատճառը, եկեղեցականներու անհաւատութիւնն ու սիրոյ պակասն է: Եկեղեցականներ իրենց բարոզածը չեն ապրիր ու կը գայթակղեցնեն հաւատացեալները և ա՛յդ պատճառաւ եկեղեցիները թափուր են:

«Պատմական Եկեղեցին Փոխանակ իր ամբողջ ոյժերը լարելու և Աւետարանի բարոզութեան ու Քրիստոնէական կրօնքի տարածման նուիրուելու, մխրճուեցաւ աստուածաբանական անհատնում վէճերու ճախճախուտին մէջ և մտաւ յունական մտքի ստեղծած նրբաբանութեանց լաբիւրինթոսներուն մէջ, ուրկէ գրեթէ անգամ մըն ալ չկրցաւ դուրս գալ: Փոխանակ մշակելու, արծարծելու և զօրացնելու բրիստոնէական մաքուր կենցաղը և զարկ տալու ընկերային բարեկարգութիւններու, ստեղծեց ու մշակեց պաշտամունքային բարդ ու ծաղկեալ դրութիւն մը, որ թէեւ մարդկային զգայարանքներուն համար գրաւիչ էր և գեղարուեստական մեծ արժէք ունէր, բայց հետզհետէ վերածուեցաւ ձեւականութեան և արուեստականութեան, բան թէ Քրիստոսի պահանջած «Հոգիով և ճշմարտութեամբ» պաշտամունքին, դրութիւն մը, որուն կաշկանդումներէն և կանոնական կապանքներէն չի կրնար ազատիլ Արեւելեան Եկեղեցին մինչեւ օրս: Վրայ հասաւ Իսլամութիւնը և գրեթէ հաշուեյարդարի ենթարկեց ինքնավստահութեամբ սպառած Արեւելեան բրիստոնէութիւնը: Կրօնական կղզեակներ միայն ձգելով իր կազմած ովկիանոսին մէջ, ուր նախապէս կը ծաղկէին Քրիստոնէա-

կան Եկեղեցիի բարգաւաճ դաշտերը»--**Ծնորհիւ արքեպիսկոպոս Գալուստեան**

«Եկեղեցիին ուղղուած բարոզութիւն մը իր մէջ ունենալու է դատաստանի՛ տարր մը, իսկ աշխարհի՛ ուղղուած բարոզութիւնը՝ Միրոյ տարրը»: Աւելի խստօրէն բարոզելու ենք եկեղեցիին, սակայն աւելի գթառատ աշխարհի: «Հայ եկեղեցին պէտք է երթայ ժողովուրդի՛ն և դառնայ եկեղեցի ժողովուրդով ժողովուրդին համար»--***Արամ Ա. Կաթ.*** Ոչ թէ ժողովուրդը եկեղեցի գալու է, այլ եկեղեցին ժողովուրդի՛ն երթալու է: *"Առաքելական" բառը դէպի ժողովուրդին երթալ կը նշանակէ:* Այսօր հսկայ և գեղեցիկ եկեղեցիներ կը կառուցանենք, բայց մեր նախնեաց հաւատքը ունեցող ոչ կղերը և ոչ ժողովուրդը կը գտնես անոնց մէջ: Այսօր ինչ որ ազգապահպանում կ'ըսենք, բառ մըն է, մինչ ժողովուրդը կը կորսուի:

Ի՞նչ կ'ընէ Եկեղեցին-

«Ի՞նչ պիտի ընէ, ծնածները կը մկրտէ, ամուսնանալ ուզողները կը պսակէ, մեռելները կը թաղէ, կը բաւէ, ուրիշ ի՞նչ կարելի է ակնկալել եկեղեցիէն: Ուրա՞ն տխուր և ցաւալի վերաբերմունք և համարում եկեղեցիին հանդէպ:

Ի ՄԻ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ ՅԱՊԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ Ի ՔԱՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ Ի ԹՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԵՂԱՑ:

Մկրտութեան թէ նորածինի մը և թէ չափահասի պահուն, Սատանան ու դեւերը լսելով Յիսուսի Անունը կը սարսափին ու կը կատղին, որ իրենց ջարդին պատկանողներ կը դառնան Յիսուսածին, Յիսուսապատկան սեփականութիւն: Ամուսնացած եմ. ունինք մանչ մը և աղջիկ մը, հինգ և երեք տարեկան, որոնք դեռ չեն կնքուած: Ամուսինս կ'ըսէ. «Քիչ մը սպասենք որ պատշաճ հիւրասիրութիւն կարենանք ընել»: Ողբալի է, որ մինչեւ հոս հասած ու այսքան տուժած է գերազանց այս սուրբ խորհրդակատարումը: Եակոնը կը զոհուի պատահականին: Միթէ հիւրասիրութի՞ւնը կարեւոր է, թէ սուրբ խորհուրդը՝ "Մկրտութիւնը": Այնքան չեշտեցինք ազգայինը որ մոռցուեցաւ կրօնն, հաւատքն, և Քրիստոնէութիւն: Հայութիւնս զիս կը հասցնէ մինչեւ գերեզման. իսկ հաւատքս և նուիրումս առ Աստուած՝ յաւիտենականութիւն:

"Քրիստոնեայ եմ" ըսողը պարտ է ունենալ "հոգեկա՛ն" մկրտութիւն, քրիստոնէական հաւատքի գիտակցակա՛ն անդրադարձ, որ իրեն պիտի ջնորհէ նոր ապրում և կեանք: Քրիստոնէական

մկրտութիւնը հոետորական ճառախօսութիւններով և խնճոյքով չէ՛, այլ՝ *Թառայակա՛ն, սուրբ ու խոնա՛րհ ապրումո՛վ* պէտք է տեղի ունենայ:

Ապաշխարութիւնը, մարդ էակի մը *"ինքզինքին գալն"* է: Հոգեկան և մտային, ամբողջական էութեան շրջադարձ մըն է դէպի քարին, ուղիղը և սուրբը: Ոչ թէ *կեղտաջուր*-ի ափոխութիւն, այլ՝ *ներհնագոյն էութեան* փոխարկումը: *«Ապաշխարութիւնը ոչ միայն դէմ ընդվզումը չէ, այլ՝ միջոցի մէջ՝ միայնութեան կամ բացարձակացումին մերժումն է: Ատոր-ծայինին, հոգեկանին վերադարձի կանչն է՝ ներքին պահ մը՝ մարդուն երկնային էատարրին վերագտնումին»*: **--Գարեգին Ա. կաթողիկոս**: Ապաշխարութիւնը, մեղքին ու մեղանչականութեան կունակ դարձնելով հակառակ ուղղութիւն մը առնել է: Ապաշխարողը իր ամբողջ կեանքն ու ապրելակերպը կը վերածէ տեւական ձգտումի դէպի Արարիչը լոյսին, դէպի ակնաղբիւրը Կեանքին, դէպի ամենաբարին՝ Աստուած: Դէպի Աստուած իր ուղիէն չի՛ շեղիր, հաստատ հաւատքի, անխախտ յոյսի և սիրոյ առաքինութիւնները չի մոռնար: Տեւական վերանորոգումը և քարեւորոգումը հիմնական պայման է **լճացումի** դէմ: Յիսուս Քրիստոսի նուիրական պատուիրակութիւնը *մեղքի* հանդէպ չէ: Անոր դիրքը հանդէպ մեղքին ապաշխարութիւն և ***թողութիւն*** է:

Քրիստոսի դիտանկիւնէն, մարդկութեան իսկական թշնամին, վա՛խն է, հոգն ու մտատանջութիւնը և անվստահութիւնը: Վախը փարատելու ու ցրուելու համար, Յիսուս՝ Որդի Աստուծոյն զԱստուած ներկայացուց վեհափառօրէն որպէս **Հա՛յր Երկնաւորը**:

Քրիստոնէութեան Հիմնադրին՝ Յիսուսի առաջին խօսքը ապաշխարութեան կամ ներքին վերածնութեան բարոզն էր, հոգեւոր փրկութեան և յաւիտենական կեանքի աւետիսը, այդպէս եղած է գաղափարական եկեղեցւոյ համար և պիտի ըլլայ, եթէ իր նպատակէն չի շեղի: *«Ներկայիս եկեղեցին որոշ չափով պարպուած է իր կոչումէն և չունի առաքելական դարաշրջանի իր անկախութիւնը: Մեծին եկեղեցին կը կառավարէր աստուածաւանդ հաստատութիւններու, տաղանդաւոր ներու և վերակացու ներու կողմէ, որոնք հետեւելով Յիսուսի ուսուցումներուն և աւետարանական ճշմարտութեանց, միջ չէին խնայեր քարոզարկելու եկեղեցին և խնամելու հաւատացեալ հօտին հոգեկան կարիքները: Եկեղեցին իր բուն կոչումը իրագործելու համար վերահաստատելու է իր անկախութիւնը»*--**Բաբգէն Քօփճեան**:

Որոշումներ կան, որոնք ի յայտ կը բերեն մարդուս ներքին

ուժերը և կը փոխեն ենթակային ընդհանուր ուղղութիւնը: Այսպիսի փոփոխութիւն մըն է որ կը կոչուի **ապաշխարութիւն** կամ **"ինքզինքին գալ"**: Ապաշխարութիւնը՝ կեղծ աստուածներէ (հարստութիւն, փառք, ցուցամոլութիւն) դառնալ է ճշմարիտ Աստուծոյ: "Քրիստոս Փրկիչ" Մոսկուայի Եկեղեցիին նոր կառոյցը պիտի խորհրդանշէ Ռուս ժողովուրդի՞ն ապաշխարութիւնը: Ապաշխարութիւնը հոգեւոր հաջուետուութիւնն է մեր խղճին և Աստուծոյ առջեւ:

Պենտեկոստէին երբ ժողովուրդը զղջացած, հարցուց Պետրոսին. «Ի՞նչ պէտք է ընենք, ո՛վ եղբայրներ»: Պետրոս պատասխանեց. «Ձեր ընթացքը փոխեցէք և իւրաքանչիւրդ մկրտուեցէք Տէր Յիսուս Քրիստոսի անունով, որպէսզի ձեր մեղքերը ներուին»--Գործք Բ.38: «Իրենց գործերով ցոյց տան թէ ապաշխարած են»--Գործք ԻՁ.20:

Աղօթքը կ՛արժանաւորուի երբ աղօթողը ի՛ր հոգիին ներկայութեամբ և բառերուն իմաստը ըմբռնելով կ՛աղօթէ ապաշխարանքի և զղջումի հոգիով: Ապաշխարութիւնը մահունէ դէպի կեա՛նք տանող ճանապարհն է: «Աստուծոյ հրեշտակները նոյն ձեւով պիտի ուրախանան մեղաւորի մը համար, որ կ՛ապաշխարէ»--Ղուկ. ԺԵ.10:

Ի ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵՌԵԼՈՅ. Ի ԴԱՏԱՍՏԱՆՆ ՅԱՒԻՏԵՆԻՑ ՀՈԳՒՈՅ ԵՒ ՄԱՐՄՆՈՅ

«Ես իսկ եմ Յարութիւնը և Կեանքը. ով որ կը հաւատայ Ինծի, թէպէտ մեռնի ալ, պիտի ապրի. իսկ ով որ կենդանի է և կը հաւատայ ինծի՝ յաւիտեան պիտի չմեռնի: Դո՛ւն կը հաւատա՞ս սորա»--**Յիսուս**:

Առաքեալներու կեանքը հմակ, եղաւ զրկանք ու տառապանք, նուիրում, պայքար ու նահատակութիւն որպէսզի չկորնչի յաւերժութեան Լոյսը՝ Յիսուս Քրիստոս: Յիսուս է մեր կեանքը, իմաստը մեր գոյութեան, աղբիւրը մեր զօրութեան և գաղտնիքը մեր յաւերժութեան: Քրիստոս աղբիւրն է, որոնելու և գտնելու համար յաւիտենականը անցաւոր ժամանակի մէջ: «Չենք նայիր տեսանելի բաներուն, այլ՝ անտեսանելիներուն, որովհետեւ տեսանելիները *ժամանակաւոր* են, իսկ անտեսանելիները՝ յաւիտենական»--Բ Կորնթ. Դ.18:

Թարգմանիչներու գծած ճամբան՝ «Տեսնել էր տեսանելիէն անդին՝ Անտեսը, ժամանակաւորէն անդին՝ Յաւիտենականը, "գնացք"էն անդին՝ "հաւատք"ը, այսինքն դէպքերէն և իրողութիւններէն անդին զանոնք յառաջ բերող **Զօրութիւնը»**:

Աստուածատես Ովսեայ իր մարգարէութեան մէջ ԺԳ.14. կը գրէ, ըսելով. *«Ջանամ զերեզմանին ձեռքէն պիտի փրկեմ, Ջանամ մահուընէ պիտի ազատեմ. "Ո՛ւր ժանտախտդ ո՛ւր է, ով մահ. Ո՛ւր (փճացնող) աերուածդ ո՛ւր է, ով գերեզման"*:

Կեանքի հանդէպ մեր հայեցողութիւնը կախում ունի այլ բանէն, թէ կը հաւատա՞նք Մեռելոց Յարութեան, թէ ոչ կեանքը կը սահմանափակենք մահով՝ որպէս ***«ողբերգութեան արամախի*** մը վերջին արարը: Այս վերջին պարագային, որքան ալ բաջարի, լեցուն ու բարեպաշտ կեանք մը քոլորած ըլլանք, մահը անոր վերջակէտն է: Մինչդեռ Մեռելոց Յարութեան յոյսը պատմական իրազէկ ոլորտի մը մէջ կը դնէ մեր առօրեայ կեանքը, տալով մեզի խիզախութիւն, նուիրում, ինքնամոռացութիւն, առանց վախնալու մահէն, բանի որ մեր կեանքը ազատագրուած է արդէն ու մեր կեանքը մահուամբ չէ՛, որ պիտի վերջանայ: Յարութիւնը կը յայտնէ ստեղծագործութեան նպատակը, գոյաբանական պատճառը, թէ ինչո՞ւ եկած ենք և ուր կը դիմենք:

«Յարութիւնը կը մնայ գագաթնակէտային իմաստով ամենէն փառապանծ և ներշնչող ծօնը, փառապսակը Քրիստոսի կեանքին և կացինն»:

«Հաւատացեալը պիտի ապրի, թէ՛ իր երկրաւոր կեանքի ընթացքին դրսեւորած հաւատքի՛ ապրումներով և թէ՛ իր յաւերժօրէն ապրող ու խօսող վկայութիւններով և գործերով»: Յարութի՛ւն է, երբ մենք կ՛ապրինք այն հաւատքը, որ Քրիստոս սորվեցուց և պատգամեց գործադրել: Յարութի՛ւն է, երբ մենք կ՛իրագործենք Քրիստոսի սէրը: Յարութիւն է, երբ Քրիստոսի հանդէպ մեր ունեցած յոյսը ուժն է մեր կեանքին: Քրիստոսի Յարութիւնը գերագոյն բարձունքն է Աւետարանին և սկզբնաւորութիւնը առաքելական եկեղեցւոյ: Աջակերտներուն կեանքը, տեսիլքը և գործունէութիւնը գլխաւորապէս Քրիստոսի Յարութեան վրայ կեդրոնացաւ: Քրիստոսի Եկեղեցին կը ծանչցուի ու կը հաւկցուի մի միայն Յարութեան լոյսի ներթափանցումով: Յիսուս Քրիստոսի Յարութիւնը երեւոյթ մը չէր, գաղափարական տեսութիւն մը չէր հոգեհմայական ցնորք, կամ երեւակայական մտաբերութիւն մը չէր, այլ առաքելական եկեղեցւոյ անխոցելի զօրութիւնը և անսպառ ուժկորովը:

Դատաստանն ու դատապարտութիւնը այսօրուայ հոգեբանութեան մէջ տեղ չունին, մանաւանդ *Աստուծոյ* դատաստանը:

Կը նախընտրենք երեւակայել Աստուած մը, որ անցեալը անցած պիտի սեպէ ու պիտի ծիծաղի մեր ձախորդութեան և մեղքերուն վրայ: Ըստ Աստուածաջունչի, *Աստուած սէր է:* Եւ սէրը առանց դատաստանի անիմաստ իրողութիւն և պատրանք մըն է: Ծնորհիը իր մէջ կը պարունակէ դատաստան, որ իր լրումին հասաւ Յիսուս Քրիստոսի մէջ: Ծնորհիը այն արարքն է, որ Աստուած կը կատարէ մեզ համար, որովհետեւ մարդը անկարող է իրագործել:

Ապաշխարութեամբ և կեանքի փոխակերպութեամբ մարդ կարելիութիւնը ունի ազատուելու Աստուծոյ դատաստանէն: Աշակերտները հարցուցին Յիսուսի. "Տէր միայն ինչե՞ր պիտի փրկուին": Յիսուս անոնց ըսաւ *«Ջանացէ՛ նեղ դռնէն մտնել: Կ'ըսեմ ձեզի, որ շատեր պիտի ուզեն մտնել, բայց պիտի չկրնան»*.--Ղուկ. ԺԳ.32-24: Յիսուս ըսաւ. *«Դատաստանի համար ես կուգայ այս աշխարհին, որպէսզի անոնք որ չեն տեսներ՝ տեսնեն, և անոնք որ կը տեսնեն՝ կուրանան»*--Յով. Թ.39: Սուրբ աստուածային դատաստանի խորհրդանիշ մըն է--Եսայ. 48.2, Եբր. Դ.12: «Որովհետեւ Աստուած իր դատաստանին մէջ անողորմ պիտի ըլլայ այն մարդուն նկատմամբ՝ որ ուրիշներուն հանդէպ ողորմած չէ եղած: Մինչդեռ ողորմած մարդուն պարագային՝ Աստուծոյ ողորմութիւնը պիտի յաղթանակէ դատաստանի ատեն»--Յակ. Բ.13: Յիսուս «Ոչխերն ու մեռածները պիտի դատէ Իր յայտնութեան օրը, երբ Իր թագաւորութեամբը գայ»--Բ. Տիմ. Դ.1: «Ուստի դուք ալ ոեւէ մէկը մի՛ դատէք ժամանակէն առաջ, մինչեւ գայ Տէրը, որ մարդոց մութ գաղտնիքները լոյսին պիտի բերէ»--Ա. Կոր. Դ.5: «Ո՞վ ես դուն որ Աստուծոյ ծառան կը դատես»--Հռոմ. ԺԴ.4: Այն մարդը, որ տիեզերական հրաշալոյս գեղեցկութիւններուն մէջ չի տեսներ Արարիչը, անոր մէջ կը պակսի ոչ թէ հաւատքը, այլ դատողութիւնը:

ՅԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆՆ ԵՐԿՆԻՑ ԵՒ Ի ԿԵԱՆՍՆ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆՍՆ:

Յիսուս ամենէն աւելի կը սիրէր, այն աղբատները, որոնք Արքայութեան սիրոյն համար աղբատ եղան: Երկինքի Արքայութիւնը չի խոստանար հարստութիւն, այլ կ'ուզէ որ մտնողները ըլլան *կամովին* աղբատ: Յիսուս կ'ըսէ. *«Թո՛ղ առնէ այդ մանուկները ինծի կանչ, և մի՛ արգիլէք զանոնք, որովհետեւ այդպիսիներուն է Աստուծոյ արքայութիւնը»*--Ղուկ. ԺԸ.16: Շատեր մեր մէջ մանուկներ բառը "մանկամիտ" կը հասկնան: Յիսուս, "մանուկներ" ըսելով, անոնց աննախապաշար մտայնութիւնն ու հոգիին ան-

կեղծութիւնը կը ջեջտէ: Մերը ոսկի բանալին է Աստուծոյ արքայութեան, իսկ զոյգումը՝ գինը փրկութեան:

Քրիստոսի Պայծառակերպութիւնը նախափորձ կամ նախաուղեգիծ մըն էր Աստուծոյ Թագաւորութեանը: Վայրկեանի մը համար Յիսուս ցոյց կու տայ իր աստուածային փառքը ապացուցանելու համար Պետրոսի վկայութիւնը, թէ Ի՛նչ է Աստուծոյ Միածինը, որուն պարտ են մտիկ ընել: Յիսուս Քրիստոս իր առաքելութեամբ բարոզեց Աստուծոյ Թագաւորութիւնը, Իր հզօր հրաշագործութիւններով ջարժման մէջ դրաւ Թագաւորութեան ներքին արտայայտութիւնը և բոլոր անոնք, որոնք ունէին հասկնալու հակամէտ սրտեր դարձան քաժնեկիցը Իր յայտնութիւններուն:

«Ի՞նչ պէտք է ընեմ, որպէսզի յաւիտենական կեանքը ժառանգեմ» այս "Յաւիտենական կեանք" ասացուածքը որ մի քանի անգամ միայն գործածուած է համացոյց Աւետարաններուն մէջ, մօտ 15 անգամ գործածուած է Յովհաննու Աւետարանին մէջ:

Եկեղեցին չէ՛, որ Աստուծոյ Թագաւորութիւնը պիտի դառնայ, այլ՝ այս *աշխարհի* Թագաւորութիւնները պիտի դառնան Աստուծոյ Թագաւորութիւնը: Եկեղեցին *դարբնոց* է, ուր հաւատացեալներ կը պատրաստուին Աստուծոյ Թագաւորութեան մէջ ապրելու և ծառայելու: Աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ Եկեղեցին է յայտնութիւնն ու կատարելութիւնը այն յոյսին որու մասին Հին Կտակարանի բոլոր գիրքերը կ'արտայայտուին, այն Աստուծոյ Թագաւորութե՛ան մասին ուր Քրիստոս պիտի իջնէ ու տիրէ որպէս գլուխը փրկութեան աշխարհածաւալ արքայութեան:

«Եւ Թագաւորութիւնը ու իշխանութիւնը, ու բոլոր երկինքին տակ եղող Թագաւորութիւններուն մեծութիւնը Բարձրեալին սուրբերուն ժողովուրդին պիտի տրուի. անոր Թագաւորութիւնը յաւիտենական Թագաւորութիւն է, ու բոլոր իշխանները անոր պիտի ծառայեն ու պիտի հնազանդին» **--Դան. է.27:**

Քրիստոսով անցեալը կը դադրի անցած ըլլալէ.
Անով ներկան կը դադրի անցաւոր ըլլալէ.

Անով յաւերժութեան մրմունջը
ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՅ ՔԱՅԼԵՐԳ---

Յունուար 24, 2001
Թորոնթօ

Ալպէրտ Նորատունկեան
Հայ-Քրիստոնեայ